

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI

DEPARTAMENT GOSPODARKI

DG/41018/00

Nr 117/2001/P00062

I N F O R M A C J A

**o wynikach kontroli wykorzystania środków publicznych
na restrukturyzację zatrudnienia w górnictwie węgla kamiennego**

Warszawa

maj

2001

SPIS TREŚCI

I. CZĘŚĆ OGÓLNA	4
1. CHARAKTERYSTYKA KONTROLI P/00/062.....	4
1.1. Temat, badany okres i czas przeprowadzenia kontroli.....	4
1.2. Cel, zakres i uczestnicy kontroli.....	4
1.3. Tematyka kontroli.....	6
2. SYNTEZA USTALEŃ KONTROLI I OCENA KONTROLOWANEJ DZIAŁALNOŚCI	7
3. WNIOSKI.....	11
II. CZĘŚĆ SZCZEGÓŁOWA	12
1. CHARAKTERYSTYKA STANU PRAWNEGO W ZAKRESIE KONTROLOWANEJ DZIAŁALNOŚCI.....	12
2. CHARAKTERYSTYKA UWARUNKOWAŃ EKONOMICZNYCH I ORGANIZACYJNYCH.....	26
3. ISTOTNE USTALENIA KONTROLI	31
3.1. Realizacja zadań przez Komitet Sterujący	31
3.2. Dysponowanie przez Ministra Gospodarki środkami publicznymi przeznaczonymi na restrukturyzację zatrudnienia w górnictwie węgla kamiennego	32
3.3. Realizacja zadań w zakresie restrukturyzacji zatrudnienia przez Państwową Agencję Restrukturyzacji Górnictwa Węgla Kamiennego S.A. (PARGWK S.A.).....	40
3.4. Wykorzystanie przez podmioty górnictwa węgla kamiennego środków publicznych na restrukturyzację zatrudnienia	45
3.5. Refundacja świadczeń socjalnych ze środków Unii Europejskiej przez Polską Fundację Promocji i Rozwoju Małych i Średnich Przedsiębiorstw	53
III. PRZEBIEG POSTĘPOWANIA KONTROLNEGO I DZIAŁANIA PODJĘTE PO ZAKOŃCZENIU KONTROLI	56

OBJAŚNIENIA

Wymienione w informacji w formie skróconej - akty prawne oraz określenia:

- **ustawa z dnia 26 listopada 1998 r.** – odnosi się do ustawy z 26 listopada 1998 r. o dostosowaniu górnictwa węgla kamiennego do funkcjonowania w warunkach gospodarki rynkowej oraz szczególnych uprawnieniach i zadaniach gmin górniczych (Dz. U. z 1998 r. Nr 162, poz. 1112, zm. Dz. U. z 2001 r. Nr 5, poz. 41)
- **rozporządzenie Ministra Gospodarki z dnia 30 kwietnia 1999 r.** – odnosi się do rozporządzenia Ministra Gospodarki z dnia 30 kwietnia 1999 r. w sprawie szczegółowych zasad i trybu przyznawania oraz sposobu wykorzystania dotacji przeznaczonych na finansowanie restrukturyzacji zatrudnienia, warunków, zasad i trybu przyznawania, obliczania i wypłacania świadczeń z tytułu uprawnień ostonowych i aktywizujących, wysokości minimalnych świadczeń i zasiłków socjalnych oraz szczegółowych warunków powodujących cofnięcie lub czasowe wstrzymanie wypłaty przyznanej dotacji budżetowej (Dz. U. z 1999 r. Nr 52, poz. 538, ze zm. Dz. U. z 1999 r. Nr 111, poz. 1298)
- **podmioty górnicze, zwane również kopalniami węgla kamiennego (KWK) lub kopalniami** – odnosi się do zakładów funkcjonujących w strukturze spółek węglowych.
- **Górnictwo Socjalny (GPS)** – odnosi się do świadczeń ostonowych i aktywizujących na rynku pracy, przysługujących uprawnionym pracownikom górnictwa węgla kamiennego.

I. CZĘŚĆ OGÓLNA

1. Charakterystyka kontroli P/00/062

1.1. Temat, badany okres i czas przeprowadzenia kontroli

Zgodnie z przyjętym planem kontroli na rok 2000, Najwyższa Izba Kontroli z własnej inicjatywy przeprowadziła kontrolę wykorzystania środków publicznych na restrukturyzację zatrudnienia w górnictwie węgla kamiennego.

Kontrola została przeprowadzona w okresie od 17 października 2000 r. do 6 lutego 2001 r. Kontrolą objęto okres od stycznia 1999 r. do końca września 2000 r.

1.2. Cel, zakres i uczestnicy kontroli

Celem kontroli była ocena realizacji zadań dotyczących restrukturyzacji zatrudnienia w górnictwie węgla kamiennego, a w szczególności w zakresie:

- spełnienia warunków przyznawania podmiotom górniczym środków publicznych na restrukturyzację zatrudnienia,
- wykorzystania przez podmioty górnicze środków publicznych zgodnie z ich przeznaczeniem, w tym zwłaszcza wypłacania świadczeń osobom uprawnionym,
- wywiązywania się przez Państwową Agencję Restrukturyzacji Górnictwa Węgla Kamiennego S.A. z ustawowego obowiązku monitorowania przebiegu restrukturyzacji zatrudnienia,
- sprawowania przez Ministra Gospodarki nadzoru nad wykorzystaniem środków publicznych przeznaczonych na restrukturyzację zatrudnienia w górnictwie węgla kamiennego.

Kontrola została przeprowadzona w Ministerstwie Gospodarki, w Państwowej Agencji Restrukturyzacji Górnictwa Węgla Kamiennego S.A., w Polskiej Fundacji Promocji i Rozwoju Małych i Średnich Przedsiębiorstw oraz w 15 kopalniach węgla kamiennego, z których cztery postawione były w stan całkowitej lub częściowej likwidacji, jedna w stan upadłości. Badania kontrolne prowadzone były pod względem legalności, celowości, gospodarności i rzetelności. Wykaz jednostek kontrolowanych stanowi załącznik Nr 1 do Informacji.

Wyniki kontroli NIK wykonania budżetu państwa w 1999 r. w cz. 13 – Ministerstwo Gospodarki oraz Państwowej Agencji Restrukturyzacji Górnictwa Węgla Kamiennego

S.A.¹ wykazały nieprawidłowości w realizacji zadań związanych z restrukturyzacją zatrudnienia w górnictwie węgla kamiennego. W rezultacie tych kontroli, Najwyższa Izba Kontroli wniosowała między innymi o:

- podjęcie działań zmierzających do wyeliminowania w przyszłości rażących błędów prawnych w aktach wykonawczych, wydawanych przez Ministerstwo Gospodarki i zaprzestania wydawania przepisów z wsteczną datą ich wejścia w życie.
- pilne dokonanie przez PARGWK S.A. w porozumieniu z właściwymi służbami Ministerstwa Gospodarki rzetelnego rozliczenia dotacji przekazanych podmiotom górniczym.
- stworzenie skutecznego systemu przepływu informacji między dysponentem środków i monitorującym wykorzystywanie dotacji przez podmioty górnictwa węgla kamiennego, aby możliwe było bieżące ustalanie wiarygodnych danych.
- bezwzględne przestrzeganie w procesie opiniowania i weryfikacji wniosków o dotacje wszystkich przepisów wynikających z rozporządzeń Ministra Gospodarki, zwłaszcza spełnienia przez podmioty górnictwa formalnych wymogów uzyskania dotacji.

Ponadto stwierdzono, że w ustawowym terminie, tj. do końca lutego 2000 r. Ministerstwo Gospodarki nie rozliczyło środków dotacji budżetowej wydatkowanych na restrukturyzację zatrudnienia w 1999 r. Państwowa Agencja Restrukturyzacji Górnictwa Węgla Kamiennego S.A. ustawowo² monitorująca zadania objęte reformą górnictwa węgla kamiennego, w tym restrukturyzacji zatrudnienia, do kwietnia 2000 r. prowadziła weryfikację dokumentacji rozliczeniowej, sporządzonej przez przedsiębiorstwa górnicze. Opublikowane ostateczne dane w rocznym sprawozdaniu PARGWK S.A.³ nie pokrywały się w pełni z danymi zawartymi

¹ Informacja NIK z czerwca 2000 r., DG/41005-4/00; Nr ewid. 122/2000/P99125/DGO.

² ustawa z 26 listopada 1998 r. o dostosowaniu górnictwa węgla kamiennego do funkcjonowania w warunkach gospodarki rynkowej oraz szczególnych uprawnieniach i zadaniach gmin górniczych (Dz. U. z 1998 r. Nr 162, poz. 1112, zm. Dz. U. z 2001 r. Nr 5, poz. 41).

³ Sprawozdanie z rozliczenia dotacji budżetowej na restrukturyzację zatrudnienia oraz inne świadczenia wynikające z art. 42 ust. 2 pkt 3 i 5 ustawy z 26 listopada 1998 r.. Sprawozdanie roczne za 1999 r. Część 1. Rozliczenie dotacji za 1999 r. (Katowice, kwiecień 2000 r.)

Sprawozdanie z rozliczenia dotacji budżetowej na restrukturyzację zatrudnienia oraz inne świadczenia wynikające z art. 42 ust. 2 pkt 3 i 5 ustawy z 26 listopada 1998 r.. Sprawozdanie roczne za 1999 r. Część 2. Wyjaśnienia różnic w przekazanej i zwróconej dotacji budżetowej za 1999 r. (Katowice, kwiecień 2000 r.)

w sprawozdaniu Ministerstwa Gospodarki⁴ i wykazały znaczne różnice kwot wykorzystanych i zwróconych do budżetu.

W związku z powyższymi ustaleniami kontroli NIK, do obszarów największego ryzyka wystąpienia nieprawidłowości w realizacji zadań dotyczących restrukturyzacji zatrudnienia należały:

- 1) finansowanie zadań związanych z restrukturyzacją zatrudnienia, bez spełnienia wymogów formalnych, tj. bez zawarcia umowy z podmiotem górniczym, wypłatę zaliczek dotacji na podstawie nieprawidłowo sporządzonych lub nieterminowo złożonych wniosków przez podmioty górnicze,
- 2) nieprawidłowe rozliczenia środków publicznych przekazywanych podmiotom na restrukturyzację zatrudnienia, których dysponentem był Minister Gospodarki, co mogło prowadzić do utraty kontroli nad przepływem środków finansowych.
- 3) niezgodne z przeznaczeniem wydatkowanie środków dotacji, tj.: finansowanie innych zadań niż restrukturyzacja zatrudnienia i wypłaty na rzecz osób nie spełniających kryteriów otrzymania świadczeń przewidzianych w Górnicych Pakiecie Socjalnym.
- 4) niedostateczny zakres nadzoru i kontroli nad wykorzystaniem środków dotacji przez Ministerstwo Gospodarki, nieskuteczny monitoring ze strony PARGWK S.A., nierzetelne lub nieterminowe sporządzanie sprawozdawczości przez podmioty górnicze i PARGWK S.A.

1.3. Tematyka kontroli

Podstawowa tematyka niniejszej kontroli obejmowała badanie:

- sposobu rozdysonowania i rozliczenia przez Ministra Gospodarki środków publicznych w okresie 3 kwartałów 2000 r., pochodzących głównie z dotacji budżetowej, z Funduszu Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych oraz z Unii Europejskiej z funduszu PHARE, przeznaczonych na restrukturyzację zatrudnienia w górnictwie węgla kamiennego.
- realizacji zadań przez Państwową Agencję Restrukturyzacji Górnictwa Węgla Kamiennego S.A. na podstawie podpisanych umów z Ministrem Gospodarki dotyczących monitoringu stanu zatrudnienia w górnictwie węgla kamiennego, a szczególnie w zakresie: usprawnienia zasad monitorowania restrukturyzacji zatrudnienia, prawidłowego prowadzenia i opiniowania niezbędnej dokumentacji,

⁴ Informacja o przebiegu realizacji reformy górnictwa węgla kamiennego. Zaktualizowane sprawozdanie roczne za 1999 rok (po badaniu sprawozdań finansowych przez biegłych rewidentów). Warszawa, maj 2000 r.

sposobu wykorzystania przez podmioty górnicze przyznanych środków publicznych, prowadzenia wymaganej sprawozdawczości i analiz dla potrzeb nadzoru ze strony Ministra Gospodarki.

- prawidłowości stosowania przez kopalnie węgla kamiennego ustawowych przepisów dotyczących restrukturyzacji zatrudnienia, sporządzania właściwej dokumentacji, celowości wykorzystania środków publicznych przyznanych przez Ministra Gospodarki, rzetelności i racjonalnego gospodarowania przez kopalnie środkami publicznymi, w tym wypłacania uprawnionym pracownikom świadczeń w ramach Górniczego Pakietu Socjalnego.
- realizacji zadań w zakresie zarządzania środkami Unii Europejskiej przez Polską Fundację Promocji i Rozwoju Małych i Średnich Przedsiębiorstw, na podstawie umowy zawartej z Ministrem Gospodarki. W tym zakresie badania dotyczyły legalności i gospodarności zarządzania środkami z funduszu PHARE, przeznaczonymi na współfinansowanie (częściową refundację) wydatków poniesionych przez podmioty górnicze, na niektóre świadczenia aktywizujące objęte Górniczym Pakietem Socjalnym.

Kontrolowane podmioty górnicze zostały wytypowane pod względem przydzielonych przez Ministra Gospodarki największych kwot dotacji budżetowej na restrukturyzację zatrudnienia w 2000 r.

Dotacja budżetowa przeznaczona na reformę górnictwa węgla kamiennego w 2000 r., stanowiła kwotę 1.786.500,0 tys. zł. Z tej kwoty na zadania związane z restrukturyzacją zatrudnienia przeznaczono 1.118.700,0 tys. zł, tj. 62,6% całości środków przewidzianych na reformę sektora górnictwa.

2. Synteza ustaleń kontroli i ocena kontrolowanej działalności

2.1. Kontrola wykazała, że od stycznia do końca kwietnia 2000 r. środki dotacji na restrukturyzację zatrudnienia w górnictwie Minister Gospodarki przekazywał podmiotom górniczym w formie zaliczek, bez uprzedniego zawarcia z tymi podmiotami stosownych umów, określających zasady i tryb przekazywania dotacji na te cele. Umowy zostały podpisane z większością podmiotów w okresie od 28 kwietnia do 29 czerwca 2000 r. Najwyższa Izba Kontroli pozytywnie ocenia fakt, iż w stosunku do sytuacji, która miała miejsce w roku 1999, kiedy to umowy zawarto 29 października 1999 r., nastąpiło istotne przyspieszenie terminów podpisywania umów z podmiotami o finansowanie restrukturyzacji zatrudnienia. Izba zwraca jednak uwagę na fakt,

iż w dalszym ciągu naruszany był przepis art. 42 ust. 4 ustawy z dnia 26 listopada 1998 r., o dostosowaniu górnictwa węgla kamiennego do funkcjonowania w warunkach gospodarki rynkowej oraz szczególnych zadaniach gmin górniczych⁵, który stanowi, iż podstawą przyznania dotacji budżetowej na restrukturyzację zatrudnienia jest umowa zawarta pomiędzy Ministrem Gospodarki a podmiotem górniczym (s. 32-33).

2.2. W planie ustawy budżetowej na rok 2000 na restrukturyzację zatrudnienia w górnictwie węgla kamiennego przeznaczono ogółem 1.118.700,0 tys. zł, w tym 50.000,0 tys. zł na spłatę zobowiązań wobec Agencji Rozwoju Przemysłu S.A.⁶. W ciągu roku po zmianie planu w ustawie budżetowej, kwotę dotacji zmniejszono o 50.000,0 tys. zł z przeznaczeniem na spłatę zobowiązań Skarbu Państwa wobec sektora zbrojeniowego. W badanym okresie od 1 stycznia do 30 września 2000 r. przekazano przedsiębiorcom górniczym 548.627,6 tys. zł (53,9% kwoty dotacji), z której wykorzystano 542.697,8 tys. zł, a pozostałość w kwocie 5.929,8 tys. zł zwrócono do Ministerstwa Gospodarki. W całym 2000 r. na restrukturyzację zatrudnienia wykorzystano z dotacji budżetowej 927.096,1 tys. zł, w tym w ramach Górniczego Pakietu Socjalnego (GPS) 876.902,3 tys. zł, tj. 86,1%. Zwiększone wykorzystanie środków w IV kw. 2000 r. wynikało z kumulacji wypłat – nagród z tytułu „Dnia Górnika” i dodatkowej nagrody rocznej. W okresie 3 kwartałów 2000 r. 15 kontrolowanych kopalni otrzymało łącznie 197.955,4 tys. zł, tj. 19,4% rocznej kwoty dotacji na restrukturyzację zatrudnienia (s. 33-34).

2.3. W 2000 r. nie zostały zrealizowane założenia rządowego programu „Reformy górnictwa węgla kamiennego w Polsce w latach 1998-2002” w zakresie redukcji zatrudnienia. Według stanu na 1 stycznia 2000 r. w sektorze górnictwa pracowało łącznie 173.631 osób. Po trzech kwartałach poziom zatrudnienia obniżył się do 160.010 osób, tj. o 13.621 pracowników (48,6% liczby 28.000 osób założonej w programie rządowym). W ramach Górniczego Pakietu Socjalnego (GPS) odeszło z pracy 8.631 górników (41,8% zakładanej liczby 20.600 osób). W całym 2000 r. stan zatrudnienia zmniejszył się o 19.674 pracowników (66,4% wielkości planowanej), w tym w ramach GPS o 12.107 osób (58,8% planu). W ocenie NIK wygasanie skuteczności instrumentów Górniczego Pakietu Socjalnego związane jest z pogarszającą się sytuacją na rynku pracy województwa śląskiego (s. 34-35).

⁵ Dz. U. z 1998 r. Nr 162, poz. 1112, zm. z 2001 r. Nr 5, poz. 41.

⁶ spłata raty pożyczki zaciągniętej w 1999 r. w Funduszu Pracy na wypłatę jednorazowych odpraw bezwarunkowych dla zwalnianych górników.

- 2.4. Zdaniem NIK Minister Gospodarki znacząco przeszacował zapotrzebowanie w 2000 r. na środki PHARE przeznaczone na świadczenia aktywizujące zatrudnienie.** W ramach programu PHARE PL 9811 Inicjatywa I, realizowany był projekt PL 9811-01-02 z budżetem 10,5 mln EUR przeznaczonym na częściową refundację zasiłków socjalnych. W okresie 3 kwartałów 2000 r. wykorzystanie tych środków wyniosło około 0,24 mln EUR, tj. 2,27% budżetu. W drugim projekcie PL 9811-03-03 przewidziano 0,6 mln EUR z przeznaczeniem na częściową refundację składek ubezpieczenia społecznego pracodawcom spoza górnictwa, którzy zatrudnili byłych pracowników górnictwa. Wykorzystanie środków na ten cel w okresie 3 kwartałów 2000 r. wyniosło około 0,02 mln EUR, co stanowiło 3,48% planowanego budżetu. Dane z ubiegłych lat nt. poziomu korzystania przez pracowników i pracodawców z tych świadczeń, nie uzasadniały przyjęcia tak dużych budżetów dla wymienionych projektów. W wyniku negocjacji podjętych przez Pełnomocnika ds. Realizacji Programu PHARE, w październiku 2000 r. Komisja Europejska wyraziła zgodę na kontynuowanie realizacji projektów i wykorzystanie środków na te same cele do końca 2001 r. (s. 35-37).
- 2.5. Najwyższa Izba Kontroli pozytywnie ocenia przyjęte przez Ministerstwo Gospodarki zasady prowadzenia monitoringu oraz sprawozdawczości z realizacji zadań przewidzianych reformą górnictwa węgla kamiennego. Zrealizowano w ten sposób wnioski NIK w sprawie o uregulowaniu obiegu dokumentów finansowych i sprawozdawczych dotyczących przepływu środków dotacji dla górnictwa.** Wprowadzenie z dniem 31 sierpnia 2000 r. „Instrukcji organizacji i obiegu dokumentacji źródłowej i wynikowej zmodyfikowanego systemu monitorowania przepływu środków budżetowych...”, stosowanej w praktyce już od lipca 2000 r. przez korzystające z dotacji podmioty górnicze, pozwoliło na znacznie skuteczniejsze niż w 1999 r. prowadzenie monitoringu przepływów środków finansowych z dotacji budżetowej i egzekwowanie zwrotów środków niewykorzystanych lub wykorzystanych niezgodnie z przeznaczeniem (s. 37-38).
- 2.6. W ocenie NIK, w badanym okresie Ministerstwo Gospodarki nie podejmowało konsekwentnych działań dla wyegzekwowania od podmiotów górniczych zwrotu niewykorzystanych kwot z dotacji budżetowej przekazanej w 1999 r. W ten sposób nie został zrealizowany jeden z 4 wniosków zgłoszonych przez NIK po kontroli wykonania budżetu Ministerstwa Gospodarki za 1999 r.** Z ustaleń kontroli wynika, że kwota 3.538,1 tys. zł przypadająca do zwrotu przez podmioty górnictwa węgla kamiennego, wykazana w „Sprawozdaniu rocznym za 1999 r. z rozliczenia dotacji budżetowej na restrukturyzację zatrudnienia (...)”, w wyniku dokonanej w 2000 r. weryfikacji przez Ministerstwo i PARGWK S.A. została skorygowana, tj. podwyższona do kwoty 3.869,4 tys. zł. Według stanu z kwietnia 2001 r. Ministerstwo nie wyegzekwowało należnej do zwrotu kwoty 2.125,0 tys. zł z dotacji przekazanych w 1999 r. Podstawową tego przyczyną była bardzo zła sytuacja finansowa wielu podmiotów

górnictwa. Ministerstwo nie ustanowiło również skutecznych metod egzekwowania ww. należności, ograniczając się w praktyce do okresowego kierowania do podmiotów pism ponagających (s. 38-40).

- 2.7. Najwyższa Izba Kontroli pozytywnie ocenia realizację przez Państwową Agencję Restrukturyzacji Górnictwa Węgla Kamiennego S.A. zadania monitorowania zmian stanu zatrudnienia, analizowania i opiniowania prawidłowości wydatkowania środków dotacji budżetowej na świadczenia określone w GPS.** Zadania przewidziane dla PARGWK S.A. w umowie zawartej z Ministrem Gospodarki, w tym opiniowanie niezbędnej dokumentacji, sporządzanie okresowych analiz i rozliczeń wykonywane było prawidłowo i terminowo. Działania podejmowane przez PARGWK S.A. w 2000 r. w celu usprawnienia przebiegu restrukturyzacji zatrudnienia, w tym opracowanie i wdrożenie instrukcji organizacji i obiegu dokumentacji, ułatwiły podmiotom górnictwa realizację i koordynację bieżących zadań. **NIK zgłosiła do PARGWK S.A. potrzebę wprowadzenia w tym zakresie racjonalnych rozwiązań po kontroli wykonania zadań wynikających z realizacji budżetu Ministerstwa Gospodarki w 1999 r. NIK pozytywnie ocenia także przeprowadzone przez PARGWK S.A. w 1999 i 2000 roku kontrole w podmiotach górnictwa.** Pozwoliły one wyeliminować większość nieprawidłowości i uchybień dotyczących wykorzystania środków publicznych na restrukturyzację zatrudnienia (s. 40-44).
- 2.8. Najwyższa Izba Kontroli pozytywnie ocenia wykorzystanie w badanym okresie środków publicznych na restrukturyzację zatrudnienia przez kontrolowanych przedsiębiorców górnictwa.** Podmioty te otrzymały do 30 września dotacje w łącznej kwocie 197.955,4 tys. zł, a wykorzystały 195.424,1 tys. zł. Niewykorzystane środki w wysokości 2.531,3 tys. zł zwrócono do Ministerstwa Gospodarki. Kontrolowane podmioty dysponowały ponadto kwotą 36.123,3 tys. zł, z Funduszu Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych na wypłatę jednorazowych odpraw bezwarunkowych oraz środkami PHARE w wysokości 94,8 tys. zł (s. 44-48).
- 2.9. Stwierdzone w 7 kontrolowanych podmiotach uchybienia dotyczyły przypadków błędnego wyliczenia należnych pracownikom świadczeń, zaliczania – wbrew zaleceniom Ministra Gospodarki – dużej ilości godzin nadliczbowych w okresie stanowiącym podstawę do naliczenia wysokości wynagrodzenia za urlop górniczy, przyjęcia do pracy – bez wymaganej zgody rady nadzorczej właściwej spółki węglowej oraz braków w dokumentacji personalnej pracowników.** W zróżnicowany sposób kontrolowane podmioty traktowały kwotę odsetek bankowych od otrzymanych środków dotacji. Wykorzystywano je m.in. na bieżącą działalność, pokrycie kosztów prowadzenia rachunku bankowego a częściowo zwracano do budżetu. W umowach zawartych z Ministrem Gospodarki nie określono sposobu wykorzystania odsetek od środków dotacji (s. 48-52).

- 2.10. Najwyższa Izba Kontroli pozytywnie ocenia realizację w 2000 r. przez b. Polską Fundację Promocji i Rozwoju Małych i Średnich Przedsiębiorstw zadań związanych z zarządzaniem programem PHARE PL 9811, w zakresie przyjętego trybu refundacji kopalniom świadczeń socjalnych.** W ocenie NIK, na mało efektywne wykorzystanie środków wpłynęła m.in. długotrwała procedura obiegu i opiniowania żądanej dokumentacji (kopalnia – spółka węglowa – PARGWK S.A. – Ministerstwo Gospodarki – Fundacja), jak też procedura rekomendacji dokumentów w Fundacji. Wydłużało to czas oczekiwania przez kopalnie na refundację wydatków nawet do 76 dni. W ocenie NIK celowe jest usprawnienie tej procedury pod kątem skrócenia czasu potrzebnego na akceptację dokumentów i dokonanie przelewów. Niezależnie od powyższego Fundacja prowadziła - finansowaną ze środków pomocowych - akcję promocyjną w zakresie restrukturyzacji zatrudnienia skierowaną do pracodawców i pracowników górnictwa. Do końca 3 kwartału 2000 r. ze środków na promocję w wysokości 140,0 tys. zł wykorzystano 44,9 tys. zł, tj. 32% (s. 52-56).
- 2.11. Ze środków Funduszu Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych KWK „Jan Kanty” wypłaciła pracownikom jednorazowe odprawy pieniężne bezwarunkowe na kwotę 5,540,8 tys. zł. Powyższe środki zostały wykorzystane zgodnie z przeznaczeniem w pierwszym kwartale 2000 r. Kopalnia zobowiązana do zwrotu Funduszowi tych środków nie podjęła spłaty w terminie z powodu trudności finansowych. W marcu 2000 r. Kopalnia wystąpiła do władz Funduszu o częściowe umorzenie długu, lecz nie otrzymała zgody na jego zmniejszenie. **W związku z powyższym NIK oszacowała efekty finansowe (uszczerpienie dochodów państwowego funduszu celowego) na kwotę ponad 5,5 mln zł** (s. 48, 60).**

3. Wnioski

Do Wiceprezesa Rady Ministrów Ministra Gospodarki

1. Intensywne wspieranie restrukturyzacji zatrudnienia działaniami administracji rządowej i publicznej, stymulującymi warunki do tworzenia miejsc pracy w regionie śląskim, szczególnie wobec wzrastającego poziomu bezrobocia, skutecznie ograniczającego zainteresowanie pracowników górnictwa świadczeniami aktywizującymi Górniczego Pakietu Socjalnego.
2. Skoordynowanie działań między Ministerstwem Gospodarki, Państwową Agencją Restrukturyzacji Górnictwa Węgla Kamiennego S.A. oraz Polską Agencją Rozwoju Przedsiębiorczości, w celu efektywnego wykorzystania środków PHARE i usprawnienia procedury refundowania podmiotom górnictw kosztów świadczeń objętych Górniczym Pakietem Socjalnym.
3. Kontynuowanie działań dotyczących wyegzekwowania od podmiotów górniczych zwrotu niewykorzystanych środków dotacji budżetowej.

II. CZĘŚĆ SZCZEGÓŁOWA

1. Charakterystyka stanu prawnego w zakresie kontrolowanej działalności

Dotacje dla górnictwa węgla kamiennego są wydatkami budżetu państwa (art. 69 ust.2 pkt.2 ustawy z dnia 26 listopada 1998r. o finansach publicznych⁷) i w związku z tym podlegają regulacjom ustawy o finansach publicznych i corocznych ustaw budżetowych.

Ustawa, w związku z określeniem zasad gospodarki finansowej w art. 92 pkt. 3 zobowiązuje do dokonywania wydatków w granicach kwot określonych w planie finansowym, z uwzględnieniem prawidłowo dokonanych przeniesień i zgodnie z planowanym przeznaczeniem w sposób celowy i oszczędny. Ponadto do obowiązujących zasad gospodarki finansowej ustawa zalicza konieczność zwrotu do budżetu państwa w terminie do dnia 28 lutego następnego roku (o ile przepisy szczególne nie stanowią inaczej) dotacji wykorzystanych niezgodnie z przeznaczeniem lub pobranych w nadmiernej wysokości (art. 93 ust. 1) oraz wykluczenie prawa do ubiegania się o przyznanie dotacji przez kolejne trzy lata w przypadku wykorzystania dotacji niezgodnie z przeznaczeniem (art. 93 ust. 40).

Ministrowie w zakresie ich części budżetu państwa zostali upoważnieni do podjęcia decyzji o blokowaniu planowanych wydatków /m.in. wydania zakazu dysponowania częścią lub całością / w przypadku stwierdzenia niegospodarności w określonych jednostkach, opóźnień w realizacji zadań, nadmiaru posiadanych środków oraz naruszenia zasad gospodarki finansowej (art. 100 ust.1 i 2).

Źródła i zasady finansowania realizacji reformy górnictwa węgla kamiennego określa ustawa z dnia 26 listopada 1998r. o dostosowaniu górnictwa węgla kamiennego do funkcjonowania w warunkach gospodarki rynkowej oraz szczególnych uprawnieniach i zadaniach gmin górniczych⁸

Ustawa stanowi, iż w każdym roku budżetowym, poczynając od 1999r., a kończąc na roku 2002 – z zastrzeżeniem art. 42 ust. 8⁹ – Rada Ministrów na wniosek Ministra

⁷ Dz.U. z 1998r., Nr 155, poz. 1014 ze zm..

⁸ Dz.U. z 1998r., Nr 162, poz. 1112, zm. Dz. U. z 2001 r. Nr 5, poz. 41.

⁹ Rada Ministrów na wniosek Ministra Gospodarki, w projekcie ustawy budżetowej określi także dotacje na finansowanie zadań określonych w ustawie: 1) w latach 2003-2006 - kosztów likwidacji kopalń, 2) w latach 2003-2006 - kosztów restrukturyzacji zatrudnienia, 3) w latach 2003-2004 - kosztów refundacji składek ZUS,

Gospodarki określi w projekcie budżetu państwa dotacje w wysokości niezbędnej dla realizacji reformy górnictwa węgla kamiennego na sfinansowanie następujących celów:

- 1) likwidacji kopalń oraz usuwania szkód wywołanym reaktywacją starych zrobów,
- 2) restrukturyzacji zatrudnienia,
- 3) deputatów węglowych przysługujących emerytom i rencistom górniczym kopalni całkowicie zlikwidowanych,
- 4) ekwiwalentów pieniężnych z tytułu prawa do bezpłatnego węgla, przysługującego emerytom i rencistom górniczym, wypłacanych przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych,
- 5) rent wyrównawczych przysługujących od kopalń całkowicie zlikwidowanych,
- 6) tworzenie nowych miejsc pracy w gminach górniczych,
- 7) monitoringu postępowania oddłużeniowego, zmian zatrudnienia oraz nadzorowania i kontroli wydatkowania środków budżetowych,
- 8) utrzymania biur pomocy zawodowej Górniczej Agencji Pracy Sp. z o.o.,
- 9) obsługi wypłat dokonywanych przez ZUS, o których mowa w pkt. 4 (art. 42 ust. 1 i 2).

Dysponentem dotacji na realizację reformy górnictwa węgla kamiennego jest Minister Gospodarki. **Podstawą przyznania dotacji budżetowej jest umowa zawarta między Ministrem Gospodarki a wnioskodawcą.** Dotację wypłaca się zaliczkowo w ratach miesięcznych na rachunek wnioskodawcy. W przypadku wykorzystania dotacji niezgodnie z przeznaczeniem Minister Gospodarki wstrzymuje przekazywanie dalszych rat dotacji do czasu rozliczenia się wnioskodawcy z otrzymanych dotychczas rat zaliczki. W przypadku wykorzystania dotacji niezgodnie z przeznaczeniem, podlega ona zwrotowi do budżetu państwa. (art. 42 ust. 7).

Ustawa stanowi, iż środki finansowe na realizację restrukturyzacji zatrudnienia, w tym realizację programu socjalnego likwidowanej kopalni, zapewnia przedsiębiorstwo górnicze, które wykorzystuje w tym celu dotacje z budżetu państwa oraz inne źródła finansowania (art.18).

FP, FGŚP pracodawcom spoza górnictwa, którzy zatrudnią byłych pracowników przedsiębiorstwa górniczego, 4) w latach 2003 – aż do wygaśnięcia – ekwiwalentów pieniężnych z tytułu prawa do bezpłatnego węgla, przysługującego emerytom i rencistom górniczym, wypłacanych przez ZUS.

Restrukturyzacja zatrudnienia w przedsiębiorstwach górniczych dotyczy –z wyjątkiem art. 20 ust. 4 ustawy¹⁰ - pracowników zatrudnionych w:

1/ przedsiębiorstwach górniczych,

2/ przedsiębiorstwach robót górniczych, w których obowiązuje Układ Zbiorowy Pracy dla Pracowników Zakładów Górniczych z dnia 21 grudnia 1991r, jeżeli przedsiębiorstwa te są:

a/ przedsiębiorstwami państwowymi,

b/ spółkami prawa handlowego, w których co najmniej 50% akcji lub udziałów należy do Skarbu Państwa lub przedsiębiorstwa górniczego,

c/ spółkami prawa handlowego, których akcje lub udziały zostały wniesione do Narodowych Funduszy Inwestycyjnych w trybie ustawy z dnia 30 kwietnia 1993r. o narodowych funduszach inwestycyjnych i ich prywatyzacji¹¹, w tym Przedsiębiorstwo Budowy Szybów S.A. w Bytomiu,

postawionych w stan likwidacji lub upadłości, albo w przypadku konieczności zmniejszenia zatrudnienia,

3/ przedsiębiorstwach robót górniczych, będących spółkami prawa handlowego, w których co najmniej 50% akcji lub udziałów należy do spółki, w której 100% akcji lub udziałów posiada przedsiębiorstwo górnicze,

4/ przedsiębiorstwach górniczych, które w dniu wejścia w życie ustawy (tj. 13.01.1999r.), korzystając z dotacji budżetowej dla górnictwa, realizują system osłon socjalnych na podstawie przepisów dotychczasowych, w zakresie określonym w tych przepisach (art. 19 ust. 1).

Przepisów dotyczących restrukturyzacji zatrudnienia nie stosuje się do pracowników zatrudnionych po dniu wejścia w życie ustawy w przedsiębiorstwach górniczych i przedsiębiorstwach robót górniczych, o których mowa w art. 19 ust. 1, z wyjątkiem tych pracowników, którzy w dniu wejścia w życie ustawy byli zatrudnieni w przedsiębiorstwach górniczych (art. 19 ust. 2).

Na mocy art. 20 ust. 1 ustawy, pracownikom **nie posiadającym uprawnień emerytalnych**, w okresie restrukturyzacji zatrudnienia w przedsiębiorstwie górniczym przysługują następujące uprawnienia:

¹⁰ Dotyczy zatrudnionego pod ziemią pracownika całkowicie likwidowanej kopalni, któremu do uzyskania urlopu górniczego brakuje nie więcej niż dwa lata, któremu przedsiębiorstwo górnicze zapewnia zatrudnienie w czynnej kopalni.

¹¹ Dz.U. z 1993r., Nr 44, poz. 202 ze zm.

1/ osłonowe – urlop górniczy,

2/ aktywizujące na rynku pracy:

- a/ zasiłek socjalny,
- b/ jednorazowe bezpłatne szkolenie,
- c/ jednorazowa odprawa pieniężna,
- d/ jednorazowa odprawa pieniężna bezwarunkowa,
- e/ pożyczka,
- f/ bezpłatna pomoc doradcza.

Uprawnienia te nie ograniczają uprawnień określonych ustawą z dnia 28 grudnia 1989r. o szczególnych zasadach rozwiązywania z pracownikami stosunków pracy z przyczyn dotyczących zakładu pracy oraz o zmianie niektórych ustaw.¹² (art. 20 ust. 5).

Świadczenia z tytułu uprawnień do urlopu górniczego, zasiłku socjalnego, jednorazowego bezpłatnego szkolenia, jednorazowej odprawy pieniężnej oraz jednorazowej odprawy pieniężnej bezwarunkowej, to uprawnienia, z których pracownik może skorzystać tylko jeden raz. Mogą być mu przyznane na jego wniosek, za zgodą pracodawcy, jeżeli przed dniem złożenia wniosku nie korzystał z takich świadczeń, chyba, że ustawa stanowi inaczej (art. 20 ust. 2). Utrata uprawnień osłonowych – urlopu górniczego oraz zasiłku socjalnego następuje wówczas, gdy uprawniony w czasie korzystania z nich:

- podjął pracę pod ziemią lub u pracodawcy uprawnionego do przyznawania uprawnień określonych w art. 20 ust. 1:
- podjął inne zatrudnienie nie powiadamiając o tym, w terminie jednego miesiąca, przedsiębiorstwa górniczego zobowiązanego do wypłacania świadczeń związanych z tymi uprawnieniami;
- nabył uprawnienia emerytalne (art. 20 ust. 3).

Jeżeli zatrudnionemu pod ziemią pracownikowi całkowicie zlikwidowanej kopalni do uzyskania urlopu górniczego brakuje nie więcej niż dwa lata, przedsiębiorstwo górnicze ma obowiązek zapewnić mu zatrudnienie w czynnej kopalni (art. 20 ust. 4).

URLOP GÓRNICZY

Urlop górniczy w wymiarze do pięciu lat przysługuje pracownikowi zatrudnionemu pod ziemią u pracodawcy objętego Układem Zbiorowym Pracy, jeśli ze względu na

¹² Dz.U. z 1990r., Nr 4, poz. 19. ze zm.

wiek, łączny staż pracy lub staż pracy pod ziemią wykonywanej stale i w pełnym wymiarze czasu pracy brakuje nie więcej niż pięć lat do nabycia prawa do emerytury przed dniem 1 stycznia 2007r. Urlop górniczy w pełnym wymiarze pięciu lat, przysługuje pracownikowi pod warunkiem, że skorzystanie z niego pozwoli mu nabyć prawo do emerytury przed dniem 1 stycznia 2007r. Urlop ten może być udzielony przez pracodawcę po ustaleniu przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych okresów uprawniających pracownika do emerytury oraz okresu urlopu górniczego niezbędnego do nabycia uprawnień emerytalnych. Urlop górniczy jest traktowany na równi z okresami pracy górniczej uprawniającymi do nabycia uprawnień emerytalnych z zastrzeżeniem, że skorzystanie z niego pozwoli nabyć prawo do emerytury przed dniem 1 stycznia 2007r. Pracownik korzysta z tego urlopu dobrowolnie. Może być on przyznany pod warunkiem złożenia przez pracownika pisemnego oświadczenia, że wyraża zgodę na rozwiązanie stosunku pracy z dniem zakończenia urlopu górniczego. W przypadku skorzystania przez pracownika z urlopu górniczego, nie przysługują mu inne uprawnienia osłonowe i aktywizujące określone w ustawie (art. 21 ust. 6).

W czasie korzystania z urlopu górniczego, pracownik otrzymuje świadczenie socjalne w wysokości 75% miesięcznego ekwiwalentu pieniężnego obliczanego jak wynagrodzenie za urlop wypoczynkowy, przy czym do podstawy obliczania wynagrodzenia za ten urlop wlicza się wynagrodzenie za pracę w godzinach nadliczbowych zgodnie z Kodeksem Pracy. Świadczenie to jest waloryzowane kwartalnie według wskaźnika określonego w ustawie (art. 22 ust. 5)¹³, z tym że kwota tego świadczenia nie może być niższa od kwoty wypłaconej w miesiącu poprzedzającym waloryzację. Waloryzacja świadczenia socjalnego dla pracownika, któremu przyznano urlop górniczy w danym kwartale, rozpoczyna się od następnego kwartału. Osobie otrzymującej świadczenie socjalne, która podejmuje zatrudnienie poza górnictwem, przysługuje miesięcznie 50% przyznanego świadczenia socjalnego wypłacanego nie dłużej niż do końca okresu, na który świadczenie zostało przyznane pod warunkiem, że zgłosi ten fakt przedsiębiorstwu górniczemu zobowiązanemu do wypłacania świadczenia socjalnego, w terminie jednego miesiąca od dnia podjęcia pracy (art. 22 ust. 8). Korzystający z urlopu górniczego, niezależnie od świadczenia

¹³ Wskaźnik wzrostu przeciętnych wynagrodzeń na kolejny kwartał, począwszy od dnia 1 stycznia 1999r., ustala się jako stosunek obciążającego koszty, przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia pracowników wszystkich kopalń węgla kamiennego zatrudnionych pod ziemią, z ostatniego kwartału przed kwartałem, na który wskaźnik jest ustalany, do analogicznego miesięcznego wynagrodzenia za kwartał przedostatni. Do tego wynagrodzenia nie wlicza się nagród rocznych, odpraw pieniężnych przyznawanych w związku z rozwiązaniem stosunku pracy z przyczyn dotyczących zakładu pracy, nagród jubileuszowych, odpraw emerytalnych i innych wypłat o charakterze jednorazowym.

socjalnego, otrzymuje deputat węglowy, nagrodę z okazji „Dnia Górnika” i dodatkową nagrodę roczną wynikającą z „Karty Górnika”¹⁴ oraz nagrodę jubileuszową. Ma on także prawo do korzystania z uznaniowych świadczeń z zakładowego funduszu świadczeń socjalnych. Deputat węglowy oraz nagroda z okazji „Dnia Górnika” i dodatkowa nagroda roczna przysługują pod warunkiem, że uprawnienie do takich świadczeń przysługiwało pracownikowi przed uzyskaniem urlopu górniczego. Osoba korzystająca z urlopu górniczego przed dniem wejścia w życie ustawy, otrzymuje świadczenie socjalne w dotychczas ustalonym wymiarze (art. 22 ust. 1-9).

ZASIŁEK SOCJALNY

Zasiłek socjalny przysługuje pracownikowi zatrudnionemu pod ziemią, który nie posiada uprawnień do urlopu górniczego, a z którym z przyczyn dotyczących zakładu pracy rozwiązano stosunek pracy. Zasiłek ten jest wypłacany na czas przekwalifikowania zawodowego i poszukiwania nowego zatrudnienia poza górnictwem. Od dnia 1 stycznia 1999r. przysługuje również pracownikowi zatrudnionemu w zakładzie przeróbki mechanicznej węgla, z którym rozwiązano stosunek pracy w tym samym trybie. Zasiłek socjalny wypłacany jest przez okres dwóch lat. Jego wysokość wynosi 65% miesięcznego ekwiwalentu pieniężnego obliczanego jak wynagrodzenie za urlop wypoczynkowy, z uwzględnieniem wynagrodzenia za pracę w godzinach nadliczbowych, zgodnie z Kodeksem pracy.

Osoba korzystająca z zasiłku socjalnego jest obowiązana do:

- 1) zgłaszania się przynajmniej raz w miesiącu we właściwym biurze pomocy zawodowej Górniczej Agencji Pracy Sp. z o.o., w celu potwierdzenia gotowości do podjęcia zatrudnienia,
- 2) przyjęcia przedstawionej przez właściwe biuro pomocy zawodowej Górniczej Agencji pracy Sp. z o.o. propozycji szkolenia bądź przekwalifikowania zawodowego, zwiększającej szansę zatrudnienia.

Niezależnie od przepisu art. 20 ust. 3 utrata prawa do pobierania zasiłku socjalnego następuje w przypadku, gdy osoba uprawniona do jego pobierania:

- 1) nie usprawiedliwi niezgłoszenia się w wyznaczonym terminie w biurze pomocy zawodowej,

¹⁴ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 30 grudnia 1981r. w sprawie szczególnych przywilejów dla pracowników górnictwa – Karta Górnika /Dz.U. z 1982r., Nr 2, poz.13 ze zm./ Z dniem 1 stycznia 2000r. rozporządzenie utraciło częściowo podstawę prawną na skutek uchylenia art. 130 § 2 przez art. 19 i art.160 przez art. 22 ustawy z dnia 2 lutego 1996r. o zmianie ustawy – Kodeks pracy oraz o zmianie niektórych ustaw /Dz. U. z 1996r., Nr 24, poz. 110/.

- 2) odmówi podjęcia zaproponowanego szkolenia bądź przekwalifikowania się,
- 3) z powodów nieuzasadnionych odmówi podjęcia proponowanego zatrudnienia w rozumieniu przepisów rozdziału 3 ustawy z dnia 14 grudnia 1994r. o zatrudnieniu i przeciwdziałaniu bezrobociu.¹⁵ Ustawa stanowi, że odmowa przyjęcia propozycji pracy o poziomie wynagrodzenia niższym niż wysokość otrzymywanego zasiłku socjalnego jest uzasadniona.
- 4) podjęcia zatrudnienia lub działalności gospodarczej.

Warunkiem przyznania pracownikowi zasiłku socjalnego jest złożenie przez niego pisemnego zobowiązania do przestrzegania powyższych przepisów. Wysokość zasiłku socjalnego jest waloryzowana w taki sposób, jak świadczenie socjalne. Okres wypłacania zasiłku kończy się z dniem podjęcia zatrudnienia lub działalności gospodarczej (art. 23).

JEDNORAZOWE BEZPŁATNE SZKOLENIE

Pracownik kopalni, z którym pracodawca rozwiązał umowę o pracę z przyczyn dotyczących zakładu pracy, korzystający z zasiłku socjalnego jest uprawniony do odbycia jednorazowego bezpłatnego szkolenia w celu zmiany kwalifikacji umożliwiających podjęcie nowego zatrudnienia poza górnictwem lub nabycia kwalifikacji potrzebnych do podjęcia samodzielnej działalności gospodarczej. Uprawnienie do sfinansowania kosztów jednorazowego bezpłatnego szkolenia w 1998r. przysługuje także pracownikowi zatrudnionemu w kopalni pod ziemią, a od dnia 1 stycznia 1999 r., każdemu pracownikowi kopalni oraz osobie przebywającej na zasiłku socjalnym. Jeżeli był pracownik zarejestrowany jest we właściwym urzędzie pracy jako osoba poszukująca pracy, urząd ten kieruje go na wniosek biura pomocy zawodowej Górniczej Agencji pracy Sp. z o.o. na szkolenie. Wówczas, jeżeli koszty tego szkolenia w części sfinansuje rejonowy urząd pracy, to pozostałą część kosztów finansuje pracodawca, który rozwiązał umowę o pracę z przyczyn dotyczących zakładu pracy, lub wnioskujące biuro pomocy zawodowej – ze środków budżetowych albo innych źródeł finansowania (art. 24).

JEDNORAZOWA ODPRAWA PIENIĘŻNA

Jednorazowa odprawa pieniężna jest udzielana w celu zintensyfikowania aktywności zawodowej. Przysługuje ona osobie przebywającej na zasiłku socjalnym, jeżeli w okresie do 24 miesięcy od dnia rozwiązania umowy o pracę podejmie zatrudnienie poza górnictwem. Odprawa ta przysługuje z dniem podjęcia zatrudnienia poza

¹⁵ Dz.U. z 1997r., Nr 25, poz. 128 ze zm.

górnictwem lub działalności gospodarczej udokumentowanej powstaniem obowiązku podatkowego. Odprawa przysługuje :

- 1) do dnia 31 grudnia 1998r. – w wysokości 14,4 – krotnego przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w kopalniach z trzeciego kwartału roku poprzedzającego rozwiązanie stosunku pracy,
- 2) od dnia 1 stycznia 1999 r. w wysokości:
 - a/ 14,4 – krotnego przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w kopalniach z trzeciego kwartału roku poprzedzającego rozwiązanie stosunku pracy – od dnia 1 stycznia 1999r. do dnia 31 grudnia 1999 r.,
 - b/ 12 – krotnego przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w kopalniach z trzeciego kwartału roku poprzedzającego rozwiązanie stosunku pracy - od dnia 1 stycznia 2000r. do dnia 31 grudnia 2000 r.,
 - c/ 9,6 – krotnego przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w kopalniach z trzeciego kwartału roku poprzedzającego rozwiązanie stosunku pracy – od dnia 1 stycznia 2001r. do dnia 31 grudnia 2001r.,
 - d/ 7,2 – krotnego przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w kopalniach z trzeciego kwartału roku poprzedzającego rozwiązanie stosunku pracy – od dnia 1 stycznia 2002r. do dnia 31 grudnia 2002r. /art. 25 /.

JEDNORAZOWA ODPRAWA PIENIĘŻNA BEZWARUNKOWA

Odprawa ta przysługuje zwalnianemu po 1 stycznia 1998r. pracownikowi zatrudnionemu pod ziemią, który nie jest uprawniony do przyznania urlopu górniczego, a od dnia 1 stycznia 1999r. także pracownikowi zatrudnionemu w zakładzie przeróbki mechanicznej węgla, z którym została rozwiązana umowa o pracę na jego wniosek i który zrezygnował z zasiłku socjalnego i jednorazowej odprawy pieniężnej oraz z zatrudnienia w czynnej kopalni.

Jednorazowa odprawa pieniężna bezwarunkowa przysługuje:

- 1) do dnia 31 grudnia 1998r. – w wysokości 24 – krotnego przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w kopalniach z trzeciego kwartału roku poprzedzającego rozwiązanie stosunku pracy,
- 2) od dnia 1 stycznia 1999r. – w wysokości:
 - a) 24 – krotnego przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w kopalniach z trzeciego kwartału roku poprzedzającego rozwiązanie stosunku pracy – do dnia 31 grudnia 1999r.,

- b/ 21,6 – krotnego przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w kopalniach z trzeciego kwartału roku poprzedzającego rozwiązanie stosunku pracy – od dnia 1 stycznia 2000r. do dnia 31 grudnia 2000r.,
- c/ 16,8 – krotnego przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w kopalniach z trzeciego kwartału roku poprzedzającego rozwiązanie stosunku pracy – od dnia 1 stycznia 2001r. do dnia 31 grudnia 2001.,
- d/ 12 – krotnego przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w kopalniach z trzeciego kwartału roku poprzedzającego rozwiązanie stosunku pracy – od dnia 1 stycznia 2002r. do dnia 31 grudnia 2002r.

Od dnia 1 stycznia 1999r. jednorazowa odprawa pieniężna bezwarunkowa przysługuje także pozostałym pracownikom całkowicie zlikwidowanej kopalni, w wysokości 3,6 – krotnego przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w kopalniach z trzeciego kwartału roku poprzedzającego rozwiązanie stosunku pracy (art. 26).

POŻYCZKA

Pracownik przedsiębiorstwa górniczego, z którym rozwiązano umowę o pracę z przyczyn dotyczących zakładu pracy, może ubiegać się o pożyczkę na preferencyjnych warunkach w celu podjęcia działalności gospodarczej na własny rachunek. Do dnia 31 grudnia 1998r. przepis ten ma zastosowanie do pracowników zatrudnionych pod ziemią, a od dnia 1 stycznia 1999r. – do wszystkich pracowników kopalń (art. 27).

Pożyczki takie udzielane są przez banki i lokalne lub regionalne instytucje finansowe Kontraktu Regionalnego dla Województwa Katowickiego zasilane z budżetu państwa lub z innych źródeł finansowania (art. 29).

UPRAWNIENIA PRACODAWCY

Pracodawca spoza górnictwa, który zobowiąże się do zatrudnienia byłego pracownika przedsiębiorstwa górniczego, z którym rozwiązano umowę o pracę z przyczyn dotyczących zakładu pracy, na co najmniej 24 miesiące na specjalnie w tym celu utworzonym stanowisku pracy, może ubiegać się o pożyczkę lub kredyt bankowy na preferencyjnych warunkach z przeznaczeniem na pokrycie związanych z tym kosztów. /art. 28 /. Pożyczki i kredyty udzielane są przez banki i lokalne lub regionalne instytucje finansowe Kontraktu Regionalnego dla Województwa Katowickiego zasilane z budżetu państwa lub z innych źródeł finansowania (art. 29).

Pracodawcy spoza górnictwa, który zatrudni na czas nieokreślony byłego pracownika przedsiębiorstwa górniczego, z którym rozwiązano umowę o pracę z przyczyn dotyczących zakładu pracy, i będzie go zatrudniał co najmniej przez 24 miesiące,

przysługuje w tym okresie prawo do zwrotu kwoty odpowiadającej wysokości zapłaconej składki na Fundusz Pracy i Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych w części przypadającej na tego pracownika. Kwota miesięczna jednak nie może być wyższa od średniomiesięcznej składki przypadającej od kwoty wynagrodzeń w kwartale poprzedzającym kwartał, za który przysługuje refundacja. Zwrotu kwoty odpowiadającej wysokości zapłaconej składki dokonuje przedsiębiorstwo górnicze, w którym pracownik był poprzednio zatrudniony. Zwrot następuje ze środków budżetu państwa. W przypadku niespełnienia przez pracodawcę warunku dotyczącego wspomnianego okresu zatrudnienia, z przyczyn niezawinionych przez pracownika, pracodawca ten jest zobowiązany zwrócić przedsiębiorstwu górniczemu otrzymane kwoty (art. 30).

W przypadku likwidacji przedsiębiorstwa górniczego obowiązek wypłacania świadczeń wynikających z uprawnień osłonowych i aktywizujących, przejmuje jednostka organizacyjna wskazana przez Ministra Gospodarki w drodze rozporządzenia, w terminie jednego miesiąca od dnia zakończenia likwidacji (art. 31).

*

W przypadku nieskorzystania przez pracownika kopalni objętej całkowitą likwidacją z uprawnień osłonowych i aktywizujących oraz z propozycji zatrudnienia w czynnej kopalni, pracodawca rozwiązuje z tym pracownikiem umowę o pracę na zasadach określonych w ustawie z dnia 28 grudnia 1989r. o szczególnych zasadach rozwiązywania z pracownikami stosunków pracy z przyczyn dotyczących zakładu pracy oraz o zmianie niektórych ustaw.¹⁶/art. 32 /.

Przedsiębiorstwa górnicze, przedsiębiorstwa robót górniczych i spółki prawa handlowego, w których co najmniej 50% akcji lub udziałów należy do Skarbu Państwa lub przedsiębiorstwa górniczego oraz spółki prawa handlowego, których akcje lub udziały zostały wniesione do Narodowych Funduszy Inwestycyjnych, w tym Przedsiębiorstwo Budowy Szybów S.A. w Bytomiu, obowiązane są do niezatrudniania nowych pracowników z wyjątkiem:

- a/ pracowników zwalnianych z likwidowanych kopalń, którzy nie skorzystali ze świadczeń osłonowych i aktywizujących,
- b/ absolwentów szkół specjalistycznych, w stosunku do których zostały wcześniej podjęte zobowiązania o zatrudnieniu..

¹⁶ Dz.U. z 1990r., Nr 4, poz. 19 ze zm.

Jednakże w uzasadnionych przypadkach, za zgodą rady nadzorczej spółki węglowej, możliwe jest zatrudnienie w kopalniach pracowników, innych niż wyżej określeni, o specjalistycznych kwalifikacjach (art.33).

Monitoring stanu zatrudnienia w górnictwie węgla kamiennego, a w tym wykorzystania wszystkich form osłonowych i aktywizujących oraz rejestr pracowników, którzy skorzystali z uprawnień prowadzi Państwowa Agencja Restrukturyzacji Górnictwa Węgla Kamiennego S.A. w Katowicach. Agencja ma obowiązek przekazywać Ministrowi Gospodarki oraz Ministrowi Pracy i Polityki Społecznej comiesięczną informację o wynikach tego monitoringu (art. 34).¹⁷

Z mocy ustawy, nadzór nad realizacją reformy górnictwa węgla kamiennego sprawuje Minister Gospodarki. Informacje niezbędne do sprawowania nadzoru przedsiębiorstwa górnicze składają Ministrowi Gospodarki za pośrednictwem Państwowej Agencji Restrukturyzacji Górnictwa Węgla Kamiennego S.A. w Katowicach. Z kolei Minister Gospodarki składa corocznie sprawozdania z realizacji tej reformy Radzie Ministrów w terminie przez nią określonym (art. 48).

Ustawa z dnia 15 grudnia 2000 r.¹⁸ o zmianie ustawy o dostosowaniu górnictwa węgla kamiennego do funkcjonowania w warunkach gospodarki rynkowej oraz

¹⁷ W Informacji o wynikach kontroli wykonania budżetu państwa w 1999r. w części 13 – Ministerstwo Gospodarki, Departament Gospodarki wyraził pogląd, iż monitoring był komplikowany niską jakością uregulowań prawnych dotyczących restrukturyzacji zatrudnienia. Uzasadnienie krytycznej oceny NIK stanowił fakt uiszczania przez dotowane podmioty składek na ubezpieczenia społeczne, Fundusz Pracy i Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych od wypłaconych deputatów węglowych /przy świadczeniu socjalnym/ oraz dodatkowej nagrody rocznej, tzw. 14 pensji. W 1999r. składki te uiszczano na podstawie zasad obowiązujących w 1998r. /do czasu opublikowania rozporządzenia Ministra Gospodarki z dnia 30 kwietnia 1999r w sprawie szczegółowych zasad i trybu przyznawania oraz sposobu wykorzystania dotacji przeznaczonych na finansowanie restrukturyzacji zatrudnienia, warunków zasad i trybu przyznawania, obliczania i wypłacania świadczeń z tytułu uprawnień osłonowych i aktywizujących, wysokości minimalnych świadczeń i zasiłków socjalnych oraz szczegółowych warunków powodujących cofnięcie lub czasowe wstrzymanie wypłaty przyznanej dotacji budżetowej/. Następnie zgodnie z dyspozycją § 1 pkt. 6 tego rozp., w którym była mowa o pokrywaniu dotacji powyższych wypłat „wraz z należnymi składkami.” W dniu 29 kwietnia 1999r. w sprawie odprowadzania składek stanowisko zajął ZUS, twierdząc, że wypłaty ze wskazanych tytułów nie stanowią podstawy wymiaru składek, ze względu na treść art. 6 ust.1 pkt. 20 w zw. z art. 18 ust. 4 pkt. 4 ustawy z dnia 13 października 1998r. o systemie ubezpieczeń społecznych /Dz.U., Nr 137, poz. 88 ze zm./. Przepis rozporządzenia z 30 kwietnia 1999r. dotyczący finansowania składek został znowelizowany rozporządzeniem Ministra Gospodarki z dnia 27 grudnia 1999r., przy czym zmiana polegająca na wykreśleniu słów „wraz z należnymi składkami”, weszła w życie od dnia 31 grudnia 1999r.

¹⁸ Dz. U. z 2001 r. Nr 5, poz. 41.

szczególnych uprawnieniach i zadaniach gmin górniczych, znowelizowała cytowaną wyżej ustawę z 26 listopada 1998 r. Między innymi w treści art. 2 pkt. 8 ustawy wprowadzono następującą zmianę: w zdaniu wstępnym po myślniku wyrazy „należy przez to rozumieć takiego pracownika zatrudnionego pod ziemią oraz pracownika zatrudnionego w zakładzie przeróbki mechanicznej węgla, z którym zawarto umowę o pracę na czas nieokreślony, jeżeli” zastąpiono wyrazami „należy przez to rozumieć pracownika zatrudnionego, w dniu wejścia w życie ustawy, pod ziemią oraz w zakładzie przeróbki mechanicznej węgla, z którym zawarto umowę o pracę na czas nieokreślony, jeżeli”.

Szczegółowe zasady i tryb przyznawania oraz sposób wykorzystania dotacji przeznaczonych na finansowanie restrukturyzacji zatrudnienia, warunki, zasady i tryb przyznawania, obliczania i wypłacania świadczeń z tytułu uprawnień ośłonowych i aktywizujących, wysokość minimalnych świadczeń i zasiłków socjalnych oraz szczegółowe warunki powodujące cofnięcie lub czasowe wstrzymanie wypłaty przyznanej dotacji budżetowej określa rozporządzenie Ministra Gospodarki z dnia 30 kwietnia 1999r.¹⁹

Zgodnie z § 2 rozporządzenia dotacje, o których mowa, udzielane są lokalnym lub regionalnym instytucjom finansowym Kontraktu Regionalnego dla Województwa Katowickiego na udzielanie pożyczek dla pracowników, z którymi rozwiązano umowę z przyczyn dotyczących zakładu pracy oraz przedsiębiorstw górniczym na refundację odprowadzanych przez pracodawcę składek na ubezpieczenia społeczne, finansowanych ze środków pracodawcy na zasadach określonych w odrębnych przepisach, a także składek na Fundusz Pracy i Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych, w części przypadającej na zatrudnionych byłych pracowników przedsiębiorstw górniczych.

Dotacje na świadczenia socjalne i zasiłki socjalne oraz odprawy pieniężne i odprawy pieniężne bezwarunkowe przyznawane są na wniosek podmiotu ubiegającego się o dotację. Szczegółowe warunki, jakie musi spełniać wniosek podmiotu o przyznanie zaliczki dotacji na dany miesiąc, określa § 3 ust. 2 rozporządzenia. Podmiot, który otrzymał dotację jest obowiązany sporządzać i przekazywać Ministrowi Gospodarki sprawozdania miesięczne i roczne z wykorzystania dotacji (§ 4 ust. 1). Przyznane pracownikowi świadczenie socjalne wypłacane jest w każdym miesiącu trwania urlopu górniczego, nie później niż w terminie wypłaty wynagrodzenia u pracodawcy (§ 5 ust.1). Zasiłek socjalny przysługujący byłemu pracownikowi przedsiębiorstw, o których mowa w art. 19 ust. 1 ustawy wypłacany jest w miesiącu następującym po miesiącu, w którym były

¹⁹ Dz.U. z 1999r., Nr 52, poz. 538 ze zm.

pracownik jest uprawniony do jego pobierania, nie później niż w terminie wypłaty wynagrodzeń u byłego pracodawcy (§ 6 ust. 1).

Dotacja na nagrody z okazji Dnia Górnika i dodatkowej nagrody rocznej, tzw 14 pensji, nagrody jubileuszowe i deputaty węglowe jest przyznawana na wniosek:

- przedsiębiorstw górniczych wymienionych w załączniku nr 3 do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 27 kwietnia 1999 r. w sprawie wykazu przedsiębiorstw górniczych oraz przedsiębiorstw robót górniczych²⁰
- przedsiębiorstwa górniczego wymienionego w poz. 33 załącznika nr 1 do ww. rozporządzenia (§ 7 ust. 1).

Szczegółowe warunki, jakim powinien odpowiadać wniosek o przyznanie zaliczki dotacji na ten cel na dany miesiąc określa § 7 ust. 2 tego rozporządzenia. Te same reguły odnoszą się do przedsiębiorstwa górniczego, w którym nie prowadzi się wydobycia węgla (§ 7a). Nagrody z okazji „Dnia Górnika”, dodatkowe nagrody roczne i nagrody jubileuszowe, przysługują w wysokości miesięcznego świadczenia socjalnego, a podmiot, który otrzymał dotacje na ten cel ma obowiązek sporządzać i przekazywać Ministrowi Gospodarki sprawozdania roczne i miesięczne (§§ 8, 9 ust.1).

Dotacja na jednorazowe bezpłatne szkolenia jest przyznawana na wniosek Górniczej Agencji Pracy Sp. z o.o., a podmiot, który otrzymał dotację, ma obowiązek sporządzać i przekazywać sprawozdania miesięczne i roczne Ministrowi Gospodarki (§§ 10 ust. 1 i 11 ust. 1). Elementy wniosku są określone w § 10 ust. 2 rozporządzenia.

Osoba, która nie ukończyła szkolenia, jest obowiązana do pokrycia kosztów szkolenia z własnych środków i przekazania ich na rachunek podmiotu finansującego szkolenie. Obowiązek ten nie dotyczy osób, które nie ukończyły szkolenia z powodu podjęcia zatrudnienia. (§12).

Dotacje na pożyczki przyznawane są na wniosek instytucji finansowych, które mają obowiązek sporządzania i przekazywania Ministrowi Gospodarki sprawozdań miesięcznych i rocznych (§§ 14 ust. 1 i 15 ust. 1). O tym jakie warunki powinien spełniać wniosek o dotację, mówi § 14 ust. 2 rozporządzenia.

Dotacja na refundację odprowadzanych przez pracodawcę, o którym mowa w art. 30 ustawy, składek na ubezpieczenie społeczne jest przyznawana na wniosek przedsiębiorstwa górniczego, które zawarło umowę z pracodawcą spoza

²⁰ Dz.U. z 1999r., Nr 38, poz. 362 ze zm.

górnictwa zatrudniającym byłego pracownika tego przedsiębiorstwa. Dotację przeznacza się na refundację składek emerytalnych, rentowych i wypadkowych, finansowanych ze środków pracodawcy spoza górnictwa oraz na Fundusz Pracy i Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych. Podmiot, który otrzymał dotację jest obowiązany sporządzać i przekazywać Ministrowi Gospodarki sprawozdania miesięczne i roczne. (§§ 16 ust.1,2 i 18 ust. 1). Warunki, jakim powinien odpowiadać wniosek określa § 17 rozporządzenia.

Dotacje przyznawane na cele określone w rozporządzeniu, przekazywane są na rachunek bankowy utworzony specjalnie w tym celu przez podmiot otrzymujący dotację. Dotacja może być wykorzystana wyłącznie w zakresie, w jakim została udzielona (§ 19).

Podmioty, które uzyskały dotację składają sprawozdania miesięczne do dnia 25 każdego miesiąca za miesiąc poprzedni, a sprawozdania roczne do dnia 20 lutego roku następującego po rozliczonym roku budżetowym. (§ 20 ust. 1).

Minister Gospodarki wstrzymuje czasowo przekazywanie kolejnych rat dotacji w przypadku, gdy podmiot, który otrzymał dotację, nie przedłożył w wyznaczonym terminie sprawozdań i wykorzystał ratę dotacji na inne cele, niż określone we wniosku o przyznanie raty dotacji (§ 21).

Jeżeli podmiot wykorzystał dotację niezgodnie z przeznaczeniem lub pobrał w nadmiernej wysokości następuje cofnięcie dotacji. W przypadku wykorzystania dotacji niezgodnie z przeznaczeniem, wnioskodawca jest zobowiązany zwrócić ją wraz z odsetkami w wysokości określonej jak dla zaległości podatkowych (§ 22 ust. 1 i 2, § 23).

Omawiane rozporządzenie Ministra Gospodarki opublikowane zostało dnia 15 czerwca 1999 r. i weszło w życie z dniem ogłoszenia, z mocą wsteczną od dnia 14 stycznia 1999 r.

Minister Pracy i Polityki Społecznej rozszerzył zakres świadczeń pracowniczych podlegających zaspokojeniu ze środków Funduszu Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych w rozporządzeniu z dnia 10 listopada 1999 r.²¹. Na podstawie rozporządzenia zaspokojeniu ze środków Funduszu Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych podlegały jednorazowe odprawy pieniężne bezwarunkowe, o których mowa w art. 26 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 26 listopada 1998 r. o dostosowaniu górnictwa węgla kamiennego do funkcjonowania w warunkach gospodarki rynkowej oraz szczególnych uprawnieniach i zadaniach gmin górniczych, przysługujące

²¹ Dz. U. z 1999 r. Nr 94, poz. 94 ze zm.

pracownikom zatrudnionym w przedsiębiorstwach górniczych i przedsiębiorstwach robót górniczych, o których mowa w art. 19 ust. 1 tej ustawy (§ 1 ust. 1). Zaspokojeniu z Funduszu podlegają świadczenia pracownicze, o których mowa w ust. 1, przysługujące pracownikom, z którymi rozwiązanie stosunku pracy nastąpiło w 1999 r. oraz przed dniem 31 marca 2000 r. ; podstawę przekazania środków przez Fundusz i wypłaty świadczeń przez pracodawcę stanowi wykaz pracowników sporządzony przez pracodawcę, o którym mowa w ust. 1, zatwierdzony przez ministra właściwego do spraw gospodarki i przekazany właściwemu terenowo dyrektorowi wojewódzkiego urzędu pracy, który przekazuje środki Funduszu na rachunek bankowy pracodawcy wskazany w wykazie (§ 1 ust. 2).

Ustawą z dnia 9 listopada 2000 r.²² utworzona została Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości (art. 1). Ustawa weszła w życie z dniem 1 stycznia 2001 r. Zgodnie z ustawą Polska Fundacja Promocji i Rozwoju Małych i Średnich Przedsiębiorstw, której jedynym fundatorem jest Skarb Państwa, ulega likwidacji z dniem wejścia w życie ustawy (art. 17 ust.1). Z chwilą likwidacji Fundacji, Agencja przejmuje zobowiązania i wierzytelności oraz środki finansowe i pozostały majątek Fundacji, a także posiadane przez nią dokumenty. Agencja staje się stroną umów obowiązujących Fundację (art. 17 ust. 2).

2. Charakterystyka uwarunkowań ekonomicznych i organizacyjnych

W okresie objętym kontrolą, restrukturyzacja zatrudnienia w górnictwie węgla kamiennego realizowana była w oparciu o założenia określone w programie rządowym z 30 czerwca 1998 r. pn. „Reforma górnictwa węgla kamiennego w Polsce w latach 1998-2002”. Program został przyjęty przez Radę Ministrów 21 grudnia 1998 r. W programie wymieniono następujące kierunki reformy:

- restrukturyzacja finansowa, w tym realizacja programów naprawczych przedsiębiorstw górniczych i przedsiębiorstw robót górniczych,
- likwidacja kopalń,
- restrukturyzacja zatrudnienia.

W październiku 1999 r. Minister Gospodarki przedstawił korektę rządowego programu „Reforma górnictwa węgla kamiennego w Polsce w latach 1998-2002”, która została przyjęta przez Radę Ministrów 21 grudnia 1999 r.²³ W skorygowanym

²² Dz. U. z 2000 r. Nr 109, poz. 1158.

²³ Protokół ustaleń z posiedzenia Rady Ministrów Nr 51/99.

programie wyznaczone zostały następujące cele realizacji reformy w latach 2000-2002:

Spółki węglowe nie będą ponosiły strat na sprzedaży węgla najpóźniej od roku 2001.

W roku 2002 spółki węglowe osiągną dodatni wynik finansowy netto.

Nastąpi zmniejszenie zdolności produkcyjnych górnictwa węgla kamiennego do roku 2002 o około 36 mln ton rocznego wydobycia.

W latach 2000 – 2002 nastąpi zmniejszenie zatrudnienia w górnictwie o około 48 tys. osób, tj. do poziomu około 128 tys. osób.

W korekcie programu rządowego (pkt 2.c) podano, że w 1998 r. zatrudnienie w górnictwie zmniejszyło się ogółem o 35.369 osób. Według programu rządowego stan zatrudnienia w górnictwie na koniec 1998 r. miał wynieść 219,0 tys. osób. Faktycznie zatrudnienie było mniejsze i wyniosło 207,9 tys. osób (94,9% prognozowanej ilości na koniec 1998 r.).

Ustawa budżetowa na rok 1999 z dnia 17 lutego 1999 r.²⁴, przyznała dotacje na realizację programów reformy górnictwa węgla kamiennego. Dotacje ujęte zostały w części 13. budżetu Ministerstwa Gospodarki w kwocie 1.527.000,0 tys. zł, z czego na sfinansowanie restrukturyzacji zatrudnienia przeznaczono 953.700,0 tys. zł (62,5 %). Na te cele wydatkowano łącznie 949.246,0 tys. zł, tj. 99,5% przyznaných środków. Do końca 1999 r. planowano zmniejszenie zatrudnienia do poziomu 189,4 tys. osób. Stan ten został osiągnięty już po 7 miesiącach (189,8 tys. osób). Ogółem redukcja zatrudnienia w 1999 r. była znaczna i wyniosła 34,3 tys. osób. Według stanu na 31 grudnia 1999 r. zatrudnionych w górnictwie było 173,6 tys. osób.

W ustawie budżetowej na rok 2000 z dnia 21 stycznia 2000r.²⁵, dotację budżetową w kwocie 1.786.500,0 tys. zł przeznaczono na reformę górnictwa węgla kamiennego. Z tej kwoty na restrukturyzację zatrudnienia przeznaczono 1.118.700,0 tys. zł, w tym 50.000,0 tys. zł. na spłatę pożyczek zaciągniętych w Agencji Rozwoju Przemysłu S.A.

W programie rządowym zmniejszenie zatrudnienia w roku 2000 oszacowano ogółem na 28.000 osób (po zbilansowaniu odejść na warunkach Górniczego Pakietu Socjalnego w ilości 20.600 osób, innych odejść i zwolnień w ilości 10.350 osób oraz koniecznych przyjęć pracowników – około 2950 osób).

W lipcu 1999 r. zostało podpisane porozumienie między Ministrem Finansów, Ministrem Gospodarki i Ministrem Pracy i Polityki Społecznej, dotyczące realizacji

²⁴ Dz.U. z 1999r., Nr 17, poz. 154.

²⁵ Dz.U. z 2000r., Nr 7, poz. 85.

programu reformy górnictwa węgla kamiennego ze środków Funduszu Pracy²⁶. W 1999 r. Minister Gospodarki dysponował z tego Funduszu kwotą 250,0 mln zł. Wypłatą świadczeń na wniosek podmiotów górniczych zajmowała się Agencja Rozwoju Przemysłu na podstawie umowy zawartej z Ministrem Gospodarki. Z kwoty pożyczki 250,0 ml zł Agencja Rozwoju Przemysłu do końca 1999 r. wypłaciła jednorazowe odprawy bezwarunkowe dla 5324 osób na łączną kwotę 249,99 mln zł. Spłaty pożyczki miał dokonywać Minister Gospodarki ze środków dotacji budżetowej przyznanej na lata 2000-2002. Pierwsza spłata przewidziana została w 2000 r. w kwocie 50,0 mln zł.

W 2000 r. na restrukturyzację zatrudnienia przewidziano środki w kwocie 95,3 mln zł, z Funduszu Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych²⁷. Środki te przeznaczone były na wypłacanie do 31 marca 2000 r. jednorazowych odpraw pieniężnych bezwarunkowych pracownikom górnictwa. Po zatwierdzeniu przez Ministra Gospodarki wniosków składanych przez kopalnie, realizowane były wypłaty świadczeń z wymienionego Funduszu. Rozliczenia dokonywane były za pośrednictwem terenowych Biur Funduszu Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych.

Na refundację kosztów związanych z restrukturyzacją zatrudnienia w 2000 r. zostały pozyskane również środki finansowe Unii Europejskiej w ramach programu PHARE PL 9811 – Inicjatywa I. Minister Gospodarki dysponował kwotą 10,5 mln EUR (ok. 41,6 mln zł) na współfinansowanie działań aktywizujących na rynku pracy dla zwalnianych pracowników górnictwa oraz kwotą 0,6 mln EUR (ok. 2,3 mln zł) na częściową refundację składki na ubezpieczenie społeczne pracodawcom zatrudniającym byłych pracowników sektora górnictwa węgla kamiennego.

W ramach restrukturyzacji kopalnie ponoszą wydatki z własnych środków związane ze zwalnianiem pracowników, przechodzeniem pracowników z podmiotów likwidowanych do kopalń czynnych oraz związanych z ich odchodzeniem na emerytury. Kopalnie wydobywające węgiel pokrywały koszty dodatkowych świadczeń wynikających ze zwolnień pracowników na warunkach określonych Górnicyzm Pakietem Socjalnym. Były to przede wszystkim wydatki dotyczące wypłacenia pracownikom przebywającym na urloпах górniczych ekwiwalentów pieniężnych za

²⁶ Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 22 lipca 1999 r. w sprawie przeznaczenia środków z Funduszu Pracy na realizację zadań związanych z restrukturyzacją gospodarki narodowej (Dz.U. Nr 62 poz. 695).

²⁷ Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z 10 listopada 1999 r. w sprawie rozszerzenia zakresu świadczeń pracowniczych podlegających zaspokojeniu ze środków Funduszu Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych (Dz. U. z 1999 r. Nr 94, poz. 1094, zmiana Dz. U. z 2000 r. Nr 4, poz. 48).

deputaty węglowe, wypłaty nagród jubileuszowych, wypłaty nagrody dodatkowej wynikającej z „Karty Górnika” i nagrody z okazji „Dnia Górnika”. Kopalnie likwidowane otrzymywały na powyższe cele środki z dotacji budżetowej. Ponadto zarówno kopalnie czynne, jak i będące w likwidacji wypłacały z własnych środków odprawy emerytalno-rentowe dla pracowników, którzy odeszli na emeryturę po wykorzystaniu uprawnień wynikających z GPS. Dodatkowym obciążeniem dla tych podmiotów było wypłacanie różnicy w wysokości nagrody jubileuszowej wypłacanej pracownikowi przebywającemu na urlopie górniczym na podstawie rozporządzenia Ministra Gospodarki z 30 kwietnia 1999 r., a wyższą kwotowo nagrodą jaka należna jest zgodnie z postanowieniami Zakładowych Układów Zbiorowych Pracy. Wynikało to z orzeczeń sądów pracy, które uznały pracowników korzystających z urlopu górniczego określonego w GPS, jako pracowników kopalni, którym przysługują dotychczasowe prawa i przywileje pracownicze. Likwidowane kopalnie ponosiły też koszty wypłacania deputatów węglowych, które na życzenie pracowników pobierane były w naturze. Na refundację ponoszonych przez kopalnie z tego tytułu kosztów nie były przewidziane środki z dotacji budżetowej²⁸.

Pracownicy kopalń, którzy w ramach restrukturyzacji zatrudnienia, przechodzili za porozumieniem stron do innych kopalń i niezwłocznie podejmowali tam pracę, występowali o wypłacenie odprawy, należnej na podstawie ustawy z dnia 28 grudnia 1989 r. o szczególnych zasadach rozwiązywania z pracownikami stosunków pracy z przyczyn dotyczących zakładu pracy. W przypadku odmowy wypłacenia odprawy składane były przez tych pracowników odwołania do sądów pracy. W zależności od miejsca siedziby sądu, przy tak samo udokumentowanych stanach faktycznych, sądy pracy wydawały odmienne rozstrzygnięcia, tj. zobowiązujące kopalnię do wypłacenia lub odmawiające pracownikom prawa do takiej odprawy. Wobec rozbieżnych rozstrzygnięć sądów pracy, sprawy zasadności wypłaty odpraw na podstawie przepisów Kodeksu pracy, były wnoszone do rozpatrzenia przez sądy wyższej instancji. Kierownictwo KWK „Katowice-Kleofas” wniosło kasację do Sądu Najwyższego od wyroku sądu okręgowego. W przypadku tej kopalni, jako podstawę wniesienia kasacji wskazano, że alokowani pracownicy kontynuowali zatrudnienie u tego samego pracodawcy (Katowicki Holding Węglowy S.A.) na warunkach nie gorszych niż dotychczas, bez żadnej przerwy w zatrudnieniu. Skarga kasacyjna do końca lutego 2001 r. nie została rozpatrzona. Wobec powyższego Kierownictwo kopalni przyjęło następujący sposób postępowania: odstąpiło od wnoszenia apelacji od wydawanych wyroków sądowych I instancji na korzyść pracowników,

²⁸ Na podstawie materiałów z KWK „Powstańców Śląskich”.

zrezygnowało z prowadzenia spraw przed sądami obu instancji, poprzez zawieranie ugody sądowej z pracownikami.

Wymienione koszty, ponoszone bezpośrednio przez kopalnie, stanowią znaczne obciążenie finansowe, wpływające na uzyskiwane efekty ekonomiczne w kopalniach czynnych, a w kopalniach likwidowanych powodowały poważne trudności z wypłaceniem powstałych zobowiązań finansowych²⁹.

W badanym okresie nadzór nad realizacją reformy górnictwa węgla kamiennego sprawował Minister Gospodarki. Monitorowanie zmian stanu zatrudnienia w górnictwie węgla kamiennego prowadzone było przez Państwową Agencję Restrukturyzacji Górnictwa Węgla Kamiennego S.A. w Katowicach, na podstawie zawartych umów między Ministrem Gospodarki a wymienioną Agencją. Środkami Unii Europejskiej z funduszu PHARE, przewidzianych na współfinansowanie niektórych świadczeń aktywizujących dla pracowników górnictwa, zarządzała Polska Fundacja Promocji i Rozwoju Małych i Średnich Przedsiębiorstw w Warszawie.

Minister Gospodarki powierzył Podsekretarzowi Stanu w Ministerstwie Gospodarki zadania dotyczące m.in. inicjowania i prowadzenia polityki restrukturyzacji górnictwa węgla kamiennego oraz realizowanie zadań wynikających z ww. ustawy z dnia 26 listopada 1998 r. o dostosowaniu górnictwa węgla kamiennego do funkcjonowania w warunkach gospodarki rynkowej oraz szczególnych uprawnieniach i zadaniach gmin górniczych. Podsekretarz Stanu upoważniony jest również do dysponowania środkami dotacji budżetowej dla górnictwa oraz zawierania umów określających warunki i tryb przyznawania dotacji z wnioskodawcami – podmiotami górniczymi. W badanym okresie w Regulaminie Organizacyjnym Ministerstwa Gospodarki określone zostały zadania dla komórek organizacyjnych dotyczące reformy górnictwa węgla kamiennego. Departament Restrukturyzacji Przemysłu odpowiedzialny był m.in. za opracowywanie, realizację i koordynację programów restrukturyzacyjnych, nadzór i merytoryczną ocenę zadań wykonywanych z udziałem budżetu państwa w zakresie restrukturyzacji górnictwa węgla kamiennego, przygotowywanie rozwiązań dotyczących przekwalifikowywania załóg restrukturyzowanych przedsiębiorstw, pozyskiwanie środków pomocowych i kredytowych przeznaczonych na restrukturyzację sektorów przemysłu. Do zadań

²⁹ Według danych z KWK „Katowice-Kleofas” wypłata odpraw przewidzianych ustawą z dnia 28 grudnia 1989 r. o szczególnych zasadach rozwiązywania z pracownikami stosunków pracy z przyczyn dotyczących zakładu pracy, dotyczyła w 1999 r. 791 pracowników, na łączną kwotę 4.111.618,00 zł (bez odsetek, kosztów sądowych i egzekucyjnych). W 2000 r. odpowiednio 76 pracowników, na łączną kwotę 395.048,00 zł.

Departamentu Integracji Europejskiej i Organizacji Międzynarodowych należało m.in. pozyskiwanie środków pomocowych, nadzór nad realizacją programów i koordynowanie wykorzystania funduszy Unii Europejskiej, w tym PHARE i funduszy bezzwrotnych.

3. Istotne ustalenia kontroli

3.1. Realizacja zadań przez Komitet Sterujący

W związku z art. 49 ustawy z dnia 26 listopada 1998 r. Prezes Rady Ministrów wydał zarządzenie Nr 5 z dnia 29 stycznia 1999 r. powołujące Komitet Sterujący (§ 1 Zarządzenia). Ustalono następujący skład Komitetu: przewodniczący - podsekretarz stanu w Ministerstwie Gospodarki, członkowie - podsekretarze stanu w Ministerstwie Finansów, Skarbu Państwa, Ministerstwie Pracy i Polityki Społecznej, Ministerstwie Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa oraz Wojewoda Śląski i Marszałek Sejmiku Województwa Śląskiego (§ 2). Obsługę merytoryczną, prawną, organizacyjną, techniczną i kancelaryjno-biurową Komitetu zapewnia Ministerstwo Gospodarki (§ 3). W Regulaminie działania Komitetu, przyjętego w dniu 9 lutego 1999 r. w § 4 określono m.in., że Komitet w wyniku rozpatrywania powierzonych mu spraw zajmuje stanowisko w formie opinii, które przyjmuje bezwzględną większością głosów.

W art. 49 ust. 2 cytowanej wyżej ustawy określono, że do zadań Komitetu należy m.in.: kontrola przebiegu realizacji reformy górnictwa węgla kamiennego oraz pełnienie funkcji doradczych dla Ministra Gospodarki w zakresie realizacji reformy górnictwa węgla kamiennego.

W okresie od lutego 1999 r. do 30 września 2000 r. Komitet Sterujący odbył 17 posiedzeń. W trakcie tych posiedzeń Komitet omawiał m.in.: sprawy dotyczące biznes planów składanych przez spółki węglowe na lata 1998-2002, treści umów menedżerskich zawieranych z prezesami zarządu i członkami zarządu spółek węglowych oraz zasad ich premiowania, analizował wykonanie w 1998 r. rządowego programu restrukturyzacji górnictwa węgla kamiennego, przygotował dla KERM dokumenty dotyczące pożyczki z Banku Światowego na restrukturyzację górnictwa węgla kamiennego, omawiał i opiniował programy naprawcze spółek węglowych, omawiał materiały o wynikach sektora górnictwa, przedkładane przez Państwową Agencję Restrukturyzacji Górnictwa Węgla Kamiennego S.A. w Katowicach, podjął ustalenia dotyczące dalszego funkcjonowania i likwidacji Kopalni Węgla Kamiennego „Nowa Ruda”, wyznaczał do prywatyzacji spółki węglowe, opiniował korektę

rządowego programu „Reforma górnictwa węgla kamiennego w Polsce w latach 1998-2002”. W ocenie NIK, Komitet Sterujący w badanym okresie realizował zadania stosownie do wyznaczonej funkcji określonej w ustawie z 26 listopada 1998 r. Według ustaleń kontroli, nie wszystkie protokoły z posiedzeń zawierały jednoznacznie wyrażonej opinii (stanowiska) członków Komitetu, czego wymagał obowiązujący Regulamin Komitetu Sterującego.

3.2. Dysponowanie przez Ministra Gospodarki środkami publicznymi przeznaczonymi na restrukturyzację zatrudnienia w górnictwie węgla kamiennego

3.2.1. W planie ustawy budżetowej na rok 2000 przewidziano 1.118.700,0 tys. zł na restrukturyzację zatrudnienia w górnictwie węgla kamiennego, w tym 50.000,0 tys. zł na spłatę pożyczek zaciągniętych w Agencji Rozwoju Przemysłu S.A.³⁰. Środki na finansowanie tych zadań w 2000 r. określone zostały w części 20 – Gospodarka (rozdział 9611).

W dniu 26 kwietnia 2000 r. Minister Gospodarki dokonał podziału dotacji budżetowej przewidzianej na restrukturyzację zatrudnienia. Z kwoty 1.068.700,00 zł, dla uprawnionych podmiotów górniczych (kopań, przedsiębiorstw robót górniczych, przedsiębiorstw usług górniczych, Przedsiębiorstwa Budowy Szybów w Bytomiu, Górniczej Agencji Pracy) przeznaczono 1.053.431,5 tys. zł, pozostała kwota 15.268,5 tys. zł stanowiła rezerwę finansową.

Po zmianach w planie budżetu na rok 2000, kwota dotacji na restrukturyzację zatrudnienia została zmniejszona o 50.000,0 zł na sfinansowanie zobowiązań Skarbu Państwa wobec sektora zbrojeniowego. W związku z powyższym w 2000 r. na cele restrukturyzacji zatrudnienia Minister Gospodarki dysponował kwotą 1.018.700,0 tys. zł.

Umowy o finansowanie restrukturyzacji zatrudnienia w ramach reformy górnictwa węgla kamiennego Minister Gospodarki podpisał z 6 spółkami węglowymi, 23 kopalniami węgla kamiennego, 8 zakładami górniczymi, 2 zakładami usług górniczych, 7 przedsiębiorstwami robót górniczych, Górniczą Agencją Pracy Sp. z o.o. Umowy z wymienionymi 47 podmiotami górniczymi zawarte zostały w następujących terminach: 28 kwietnia (37 umów), 15 maja (2 umowy) oraz 29 czerwca (8 umów). Dodatkowo jedna umowa zawarta została w grudniu 2000 r. z Gliwickim Zakładem Usług Górniczych Sp. z o.o. Do 30 września 2000 r. Zakład ten

³⁰ Art. 36 ust. 1, pkt 1 lit. b) ustawy budżetowej na rok 2000 z dnia 21 stycznia 2000 r. (Dz. U. z 2000 r. Nr 7, poz. 85).

otrzymał z dotacji łącznie 22,8 tys. zł³¹. Od stycznia 2000 r. do czasu podpisania umów, Minister Gospodarki przekazywał tym podmiotom zaliczki ze środków dotacji, na podstawie składanych co miesiąc wniosków.

Najwyższa Izba Kontroli stwierdziła, że w odniesieniu do sytuacji, która miała miejsce w roku 1999 r. (Minister Gospodarki zawarł umowy 29 października 1999 r.), nastąpiło przyspieszenie terminów podpisywania umów o finansowanie restrukturyzacji zatrudnienia. Niemniej, dysponowanie w 2000 r. przez Ministra Gospodarki środkami z dotacji w powyższy sposób (przed zawarciem umów) naruszało, tak jak w poprzednim roku, przepis art. 42 ust. 4 cytowanej ustawy z 26 listopada 1998 r., który stanowił, iż podstawą przyznania dotacji budżetowej na restrukturyzację zatrudnienia, jest umowa zawarta pomiędzy Ministrem Gospodarki a podmiotem górniczym (wnioskodawcą).

W ocenie NIK, umowy z podmiotami górnictwa mogły być podpisane znacznie wcześniej, na początku 2000 roku, na podstawie kwot określonych na te cele w projekcie ustawy budżetowej, z ewentualnym zastrzeżeniem w umowach prawa do skorygowania przez Ministra Gospodarki kwoty dotacji w przypadku zmiany wysokości dotacji w uchwalonej ustawie budżetowej. Artykuł 85 ust. 1 ustawy z 26 listopada 1998 r. o finansach publicznych stanowi, że jeżeli ustawa budżetowa nie zostanie ogłoszona przed dniem 1 stycznia, to do czasu jej ogłoszenia, podstawą gospodarki finansowej jest przedstawiony Sejmowi RP projekt ustawy budżetowej. W związku z powyższym nie było uzasadnienia, aby rozdysponowanie środków nastąpiło dopiero pod koniec kwietnia 2000 r. Należy przy tym podkreślić, że ustawa budżetowa na rok 2000, opublikowana została w dniu 3 lutego 2000 r.

3.2.2. W okresie 3 kwartałów 2000 r., na finansowanie świadczeń osłonowych i aktywizujących objętych Górnictwem Pakietem Socjalnym Minister Gospodarki przekazał podmiotom górniczym dotację budżetową w wysokości 548.627,6 tys. zł, tj. 53,9% kwoty dotacji, jaką Minister dysponował w 2000 r. Kwota wydatkowanych przez kopalnie w tym okresie środków wyniosła 542.697,8 tys. zł, tj. 53,2% dotacji rocznej, przewidzianej na restrukturyzację zatrudnienia.

Wymienione środki zostały wykorzystane na: urlopy górnicze - 422.858,1 tys. zł; deputaty węglowe związane ze świadczeniem urlopowym - 8.017,9 tys. zł; jednorazowe odprawy pieniężne bezwarunkowe - 106.513,7 tys. zł; zasiłki socjalne - 2.241,0 tys. zł; jednorazowe odprawy pieniężne po zasiłku socjalnym - 1.260,0 tys.

³¹ Łącznie z zakładami funkcjonującymi w strukturach 6 spółek węglowych, w 2000 r. z dotacji budżetowej na restrukturyzację zatrudnienia korzystało 93 podmioty.

zł; refundację składek społecznych pracodawcom spoza górnictwa - 471,7 tys. zł oraz na nagrody jubileuszowe - 1.335,4 tys. zł.

W okresie 3 kwartałów 2000 r. podmioty górnicze zwróciły do Ministerstwa niewykorzystane środki w wysokości ogółem 5.929,8 tys. zł, z otrzymywanych miesięcznych zaliczek dotacji, o jakie wnioskowały. Kwota ta stanowiła 1,08% ogółem przekazanych w tym okresie środków dotacji.

3.2.3. W związku z kontrolą NIK wykonania budżetu państwa w 2000 r., w części 20 – Gospodarka (rozdział 9611) ustalono zakres zrealizowanych zadań objętych restrukturyzacją zatrudnienia w górnictwie węgla kamiennego w całym 2000 r.

Z tej kwoty dotacji wykorzystano łącznie 876.902,3 tys. zł, tj. 86,1% kwoty dotacji, jaka została przeznaczona na restrukturyzację zatrudnienia w 2000 r. (1.018.700,0 tys. zł). Środki te zostały wykorzystane na sfinansowanie następujących świadczeń:

- urlopy górnicze – 697.935,8 tys. zł,
- jednorazowe odprawy pieniężne bezwarunkowe – 172.583,4 tys. zł;
- zasiłki socjalne – 3.443, 8 tys. zł,
- jednorazowe odprawy pieniężne po zasiłku socjalnym – 2.229,1 tys. zł;
- refundację składek społecznych pracodawcom spoza górnictwa – 710,2 tys. zł

Z porównania wielkości dotacji budżetowej 1.018.700,0 tys. zł, przeznaczonej w 2000 r. na restrukturyzację zatrudnienia, wykorzystanie środków w okresie 3 kwartałów 2000 r. wyniosło 53,3 %, natomiast w całym 2000 roku wykorzystanie wyniosło 86,1%. Zwiększona dynamika wykorzystania dotacji w 4 kwartale 2000 r. wynikała głównie z wypłaconych w końcu roku nagród należnych z okazji „Dnia Górnika” oraz dodatkowej nagrody rocznej³².

Wyniki kontroli wykazały, że w okresie 3 kwartałów 2000 r. zatrudnienie w sektorze górnictwa węgla kamiennego obniżyło się ze 173.631 osób (stan na 31 grudnia 1999 r.) do 160.010 osób (stan na 30 września 2000 r.) tj. o 13.621 osób. Stanowiło to 48,6% planowanej liczby zwolnień (28.000 pracowników) w całym 2000 r. W okresie 9 miesięcy 2000 r., ze świadczeń Górniczego Pakietu Socjalnego, finansowanych z dotacji oraz ze środków własnych kopalń, skorzystało 8 631 osób. Ze świadczeń finansowanych wyłącznie ze środków dotacji budżetowej skorzystało 7.006 osób, w tym:

³² na podstawie rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 30 grudnia 1981 r. w sprawie szczególnych przywilejów dla pracownika górnictwa – Karta Górnika (Dz. U. z 1982 r. Nr 2, poz. 13).

- z urlopów górniczych 4 760 osoby,
- z zasiłków socjalnych 54 osoby,
- z jednorazowych odpraw pieniężnych bezwarunkowych 2 192 osoby.

Stan realizacji założeń programu rządowego w 2000 r. (tj. zmniejszenie zatrudnienia o 28.000 osób) osiągnął po 3 kwartałach 48,6% planowanej wielkości.

Zmniejszenie zatrudnienia w górnictwie węgla kamiennego w całym 2000 r. przedstawiało się następująco:

Ze stanu 173.631 osób na 31 grudnia 1999 r. zatrudnienie zmniejszyło się do 155.032 osób wg stanu na 31 grudnia 2000 r. W 2000 r. z podmiotów górniczych zwolniono 19.674 osoby, przyjęto w tym czasie 1.075 osób. Ogółem zatrudnienie zmniejszyło się o 18.599 osób.

Z Górniczego Pakietu Socjalnego skorzystało 12.107 pracowników kopalń, przedsiębiorstw robót górniczych i Przedsiębiorstwa Budowy Szybów S.A.:

- w kopalniach węgla kamiennego 11.915 osób,
w tym:
 - z urlopów górniczych 6.856 osób,
 - z zasiłków socjalnych 61 osób,
 - z jednorazowych odpraw pieniężnych bezwarunkowych 4.998 osób.
- w przedsiębiorstwach robót górniczych i Przedsiębiorstwie Budowy Szybów S.A.
192 osoby:
w tym:
 - z urlopów górniczych 133 osoby,
 - z jednorazowych odpraw pieniężnych bezwarunkowych 59 osób.

Według ustaleń NIK, w odniesieniu do przyjętych w programie rządowym założeń przewidujących zmniejszenie zatrudnienia o 28.000 osób, realizacja tego zadania w 2000 r. osiągnęła poziom 66,4%. Wskazuje to na radykalnie zmniejszone zainteresowanie pracowników proponowanymi świadczeniami GPS.

3.2.4. W dniu 24 grudnia 1998 r. Rząd Rzeczypospolitej Polskiej podpisał z Komisją Europejską Memorandum Finansowe pn. „Łagodzenie społecznych i regionalnych skutków restrukturyzacji górnictwa węgla kamiennego oraz hutnictwa żelaza i stali w Polsce” - Program PHARE PL 9811. Zgodnie z Anekssem C - „Postanowienia Specjalne”, do Memorandum Finansowego z dnia 24 grudnia 1998 r. odpowiedzialność za realizację Programu na poziomie centralnym spoczywa na Ministerstwie Gospodarki, na szczeblu regionalnym na Państwowej Agencji Restrukturyzacji Górnictwa Węgla Kamiennego, której zadaniem jest weryfikowanie i

opiniowanie dokumentacji i harmonogramów przedstawianych przez podmioty uczestniczące w Programie.

Minister Gospodarki dysponował środkami z programu PHARE 9811 Inicjatywa I, przeznaczonymi m.in. na współfinansowanie zadań w ramach restrukturyzacji zatrudnienia w górnictwie węgla kamiennego. W czasie kontroli badana była realizacja dwóch projektów:

- PL9811-01-02 „Współfinansowanie działań osłonowych na rynku pracy dla zwalnianych pracowników górnictwa” - refundacja wydatków poniesionych przez przedsiębiorstwa górnicze na wypłaty zasiłków socjalnych i jednorazowych odpraw pieniężnych. W związku z małym zainteresowaniem górników ww. osłonami socjalnymi, kwota przeznaczona na ten projekt została w lipcu 1999 r. zmniejszona, za zgodą Komisji Europejskiej, z 15 mln EUR do 10,5 mln EUR. Do dnia 30 września 2000 r. zrefundowano wydatki na zasiłki socjalne 181 osobom, a 24 otrzymały jednorazową odprawę pieniężną po zasiłku socjalnym. Na te cele wydatkowano ogółem 0,238 mln EUR, co stanowiło zaledwie 2,27% budżetu przeznaczonego na ten projekt.
- PL 9811-01-03-03 „Refundacja składki ZUS pracodawcom zatrudniającym byłych pracowników sektora górnictwa węgla kamiennego w Polsce”. W grudniu 1999 r., kwota przeznaczona na ten projekt została zmniejszona z 2,5 mln EUR do 0,6 mln EUR w związku z małą ilością zgłoszeń ze strony pracodawców z wnioskami o taką refundację. Do dnia 30 września 2000 r. zrefundowano wydatki 34 przedsiębiorcom, którzy zatrudnili 55 byłych górników; wydatkowano 0,0208 mln EUR, co stanowiło zaledwie 3,48% budżetu.

Stan wykorzystania środków pomocowych z funduszu PHARE, przewidzianych na częściową refundację wydatków poniesionych z dotacji budżetowej na wymienione świadczenia wskazuje, że zainteresowanie ze strony pracowników kopalń tego rodzaju świadczeniami jest bardzo małe. Niewielu było również pracodawców spoza górnictwa, którzy złożyli wnioski o zrefundowanie składek na ubezpieczenia społeczne, w związku z zatrudnieniem byłych pracowników kopalń.

Według NIK, potrzeby finansowe w tym zakresie nie zostały należycie oszacowane. Przyjmując wyliczoną przez PARGWK S.A. w kwietniu 1999 r., liczbę pracowników zainteresowanych zasiłkami socjalnymi (254 osoby) i zakładając średnio miesięczną wypłatę zasiłku na jednego pracownika w wysokości 1700,00 zł brutto (w tym składki na ZUS), potrzebne środki do wypłacenia zasiłku dla tych osób przez ustawowy okres dwóch lat, byłyby blisko czterokrotnie niższe, niż zakontraktowana kwota 10,5 mln EUR, do wykorzystania w ciągu jednego roku.

Niskie wykorzystanie znacznych środków przyznanych z funduszu PHARE, na refundację niektórych świadczeń w ramach restrukturyzacji zatrudnienia w górnictwie węgla kamiennego, było powodem prowadzonych negocjacji przedstawicieli strony rządowej z przedstawicielami Komisji Europejskiej, zmierzających do przesunięcia części niewykorzystanych środków na realizację innych projektów. Na złożony w kwietniu 2000 r. wniosek przez Pełnomocnika ds. Realizacji Programu PHARE, w październiku 2000 r. Komisja Europejska wyraziła zgodę na przedłużenie okresu wydatkowania środków na te same cele do końca 2001 r.

Jednostką Realizującą ww. projekty była Polska Fundacja Promocji i Rozwoju Małych i Średnich Przedsiębiorstw. Fundacja regularnie składała okresowe sprawozdania z realizacji Programu PHARE PL9811, które były analizowane przez odpowiednie departamenty Ministerstwa. W zakresie objętym kontrolą, nie było zastrzeżeń do sprawozdań z wykonanych zadań, składanych przez Fundację.

3.2.5. Od września 2000 r. wprowadzone zostały zmiany w dotychczasowych zasadach prowadzenia monitoringu oraz sprawozdawczości z realizacji zadań przewidzianych reformą górnictwa węgla kamiennego. Stanowiło to wykonanie wniosku NIK z kontroli wykonania budżetu Ministra Gospodarki w 1999 r., w sprawie uregulowania obiegu dokumentów finansowych i sprawozdawczych dotyczących przepływu środków dotacji dla górnictwa. W dniu 31 sierpnia 2000 r. Podsekretarz Stanu w Ministerstwie Gospodarki przesłał do stosowania zaakceptowaną instrukcję pn. „Organizacja i obieg dokumentacji źródłowej i wynikowej zmodyfikowanego systemu monitorowania przepływu środków budżetowych przeznaczonych na restrukturyzację zatrudnienia”. Instrukcja, skierowana głównie do podmiotów górniczych korzystających ze środków dotacji, zawierała bardziej szczegółowe zasady prowadzenia monitoringu, niż poprzednio obowiązujące³³. Dokument wprowadził regulacje dyscyplinujące podmioty górnicze do precyzyjnego przygotowania dokumentacji o przyznaniu dotacji. Zdaniem NIK, istotne znaczenie miało określenie w instrukcji terminów zwracania przez podmioty górnicze części niewykorzystanych środków z przekazywanych co miesiąc zaliczek dotacji na restrukturyzację zatrudnienia.

3.2.6. Na zlecenie Ministerstwa Gospodarki, Państwowa Agencja Restrukturyzacji Górnictwa Węgla Kamiennego S.A. przeprowadziła rachunek optymalizacji

³³ Od lutego 1999 r. do połowy 2000 r. obowiązywały „Tymczasowe zasady załatwiania spraw związanych z przyznawaniem świadczeń osłonowych i niektórych aktywizujących dla pracowników, wynikających z ustawy z dnia 26 listopada 1998 r. o dostosowaniu górnictwa węgla kamiennego do funkcjonowania w warunkach gospodarki rynkowej oraz szczególnych uprawnieniach i zadaniach gmin górniczych (Dz. U. z 1998 r. Nr 162, poz. 1112), zwanej dalej „ustawą”.

wykorzystania środków budżetowych na restrukturyzację zatrudnienia i likwidację kopalń w 2000 r. Między innymi PARGWK S.A. zaproponowała Ministrowi Gospodarki kryteria przyznawania dotacji budżetowej na restrukturyzację zatrudnienia oraz opracowała propozycję podziału dotacji budżetowej na poszczególne przedsiębiorstwa górnicze.

Powyższy rachunek wykorzystano w Ministerstwie Gospodarki do weryfikacji planów techniczno-ekonomicznych podmiotów górniczych na 2001 r. Propozycje PARGWK S.A. określały m.in.: zwiększony poziom redukcji zatrudnienia w kopalniach w związku z odejściem górników na emerytury (dodatkowo o ponad 1000 osób) i z tytułu wypłacenia jednorazowych odpraw pieniężnych bezwarunkowych (ok. 25,0 tys. osób potencjalnie uprawnionych do tej odprawy), zwiększenie odejść w ramach Górniczego Pakietu Socjalnego w wyniku finansowania świadczeń ze środków własnych kopalń czynnych. W ocenie NIK, wykonanie przez PARGWK S.A. powyższych prac było rzetelne i celowe.

3.2.7. W zakresie realizacji korekty programu rządowego „Reforma górnictwa węgla kamiennego w Polsce w latach 1998-2002” Ministerstwo Gospodarki przygotowało propozycje zmiany dotychczasowych uregulowań prawnych dotyczących m.in. restrukturyzacji zatrudnienia. W uchwalonej w dniu 15 grudnia 2000 r. nowelizacji ustawy z dnia 26 listopada 1998 r., Sejm RP przyjął niektóre propozycje zmieniające zasady korzystania z Górniczego Pakietu Socjalnego, takie jak: zmniejszenie ekwiwalentu pieniężnego stanowiącego podstawę ustalania wysokości świadczeń urlopowych i zasiłków socjalnych, wprowadzenie uprawnienia dla byłego pracownika kopalni do pobierania części zasiłku socjalnego w dłuższym okresie niż dotychczas, rozszerzenie uprawnień zwalnianych pracowników do pobierania zasiłku socjalnego.

Najwyższa Izba Kontroli ocenia jako istotne i celowe przeprowadzone przez Ministerstwo Gospodarki badania socjologiczne wśród byłych pracowników górnictwa. Zadanie pn. „Przeprowadzenie badania ankietowego górników, którzy skorzystali z oferty Górniczego Pakietu Socjalnego” zostało zlecone w lutym 2000 r. Głównemu Instytutowi Górnictwa w Katowicach. W przedstawionym raporcie z tych badań, we wnioskach końcowych i rekomendacjach, pozytywnie oceniono jedynie świadczenie socjalne w formie urlopu górniczego, jako najlepiej wspomagające zadania restrukturyzacji zatrudnienia. Wskazano na możliwość nasilenia się w przyszłości niepożądanych zjawisk społecznych (nasycone rynki pracy, społeczne osamotnienie górników). Stwierdzono, że pozostawienie Górniczego Pakietu Socjalnego w obecnym kształcie (głównie w części dotyczącej jednorazowych odpraw pieniężnych bezwarunkowych) może w niedalekiej przyszłości doprowadzić do pogłębienia się niekorzystnych zjawisk w regionach górniczych – przede

wszystkim w postaci stałego i szybkiego powiększania się obszaru długotrwałego bezrobocia. Realizacji takiego scenariusza można się spodziewać w sytuacji braku podjęcia zdecydowanych kroków, w celu pobudzenia rynku pracy. Zaproponowano zmiany w dotychczasowych formach świadczeń oraz metodach zwiększenia zainteresowania pracowników i pracodawców tymi instrumentami ekonomicznymi.

Wyniki powyższych badań ankietowych Ministerstwo Gospodarki uwzględniło w pracach nad projektem nowelizowanej ustawy z 26 listopada 1998 r. w części dotyczącej zmiany warunków wypłacania świadczeń objętych Górnictwem Pakietem Socjalnym.

3.2.8. W czasie kontroli zbadano realizację wniosków pokontrolnych NIK z kontroli wykonania budżetu państwa w 1999 r. w części 13. Ministerstwo Gospodarki, dotyczących wykorzystania dotacji na restrukturyzację zatrudnienia w górnictwie węgla kamiennego. Wnioski przedstawione zostały w wystąpieniu pokontrolnym NIK z dnia 26 kwietnia 2000 r., skierowanym do Ministra Gospodarki.

W ocenie NIK, spośród 4 wniosków odnoszących się do restrukturyzacji zatrudnienia nie został w pełni zrealizowany wniosek - „Pilne spowodowanie dokonania przez PARGWK S.A. w porozumieniu z właściwymi służbami Ministerstwa Gospodarki rzetelnego rozliczenia dotacji przekazanych przedsiębiorstwom górnictwem, z uwzględnieniem stanu prawnego obowiązującego po nowelizacji w grudniu 1999 r. rozporządzenia Ministra Gospodarki z dnia 30 kwietnia 1999 r. w sprawie (...) dotacji na finansowanie restrukturyzacji zatrudnienia oraz o wyegzekwowanie zwrotu wszystkich należnych budżetowi kwot wynikających z tego rozliczenia.”.

W „Sprawozdaniu rocznym za 1999 r. z rozliczenia dotacji budżetowej na restrukturyzację zatrudnienia (...)”, Ministerstwo Gospodarki wykazało kwotę 3.538,1 tys. zł przypadającą do zwrotu przez podmioty górnicze. Jak ustalono podczas kontroli, w wyniku weryfikacji dokonanej w 2000 r. przez Ministerstwo i PARGWK S.A., kwota ta została skorygowana, tj. podwyższona do 3.869,4 tys. zł. Do zakończenia kontroli (styczeń 2001 r.) Ministerstwo Gospodarki nie wyegzekwowało 2.284,5 tys. zł należnej do zwrotu niewykorzystanej dotacji.

W ocenie NIK, w badanym okresie Ministerstwo Gospodarki nie podejmowało konsekwentnych działań, w celu wyegzekwowania od podmiotów górniczych zwrotu niewykorzystanych kwot z dotacji budżetowej przekazanej w 1999 r. Z ważniejszych działań podjętych w tej sprawie należy wymienić pisma z 6 lipca 2000 r., skierowane przez Ministerstwo do 31 podmiotów górniczych o niezwłoczny zwrot niewykorzystanych środków dotacji oraz zobowiązanie PARGWK S.A. w dniu

28 września 2000 r. do sporządzania kwartalnych informacji dotyczących monitorowania należnych od podmiotów górniczych kwot dotacji do zwrotu z podziałem na kwoty należne z lat ubiegłych i roku bieżącego. Według oceny badanej w czasie kontroli dokumentacji, podstawową przyczyną trudności z odzyskaniem niewykorzystanych środków dotacji była bardzo zła sytuacja finansowa wielu podmiotów górniczych. Ministerstwo nie skorzystało z przepisów ustalających metody egzekwowania należności, ograniczając się w praktyce do okresowego kierowania do podmiotów pism ponagląjących. Według stanu z kwietnia 2001 r. do zwrotu pozostawały jeszcze środki niewykorzystanej dotacji z 1999 r. w wysokości 2.125,0 tys. zł, należne od 15 podmiotów górniczych.

W okresie objętym kontrolą Ministerstwo otrzymywało bieżące materiały oraz sprawozdania z prowadzonego przez PARGWK S.A. monitoringu wykorzystania przez podmioty górnicze środków publicznych na restrukturyzację zatrudnienia w górnictwie węgla kamiennego. Sporządzane były również przez PARGWK S.A. okresowe opracowania analityczne, jak też dokumentacja wykazująca nieprawidłowości i uchybienia stwierdzone podczas kontroli prowadzonych przez PARGWK S.A. w podmiotach górniczych. Były to materiały z danymi i informacjami niezbędnymi do podejmowania przez Ministerstwo działań interwencyjnych, skierowanych do konkretnych podmiotów górniczych. W związku z powyższym Ministerstwo nie przeprowadzało bezpośrednio badań kontrolnych w podmiotach górniczych pod względem prawidłowego wykorzystania środków publicznych przeznaczonych na restrukturyzację zatrudnienia.

3.3. Realizacja zadań w zakresie restrukturyzacji zatrudnienia przez Państwową Agencję Restrukturyzacji Górnictwa Węgla Kamiennego S.A. (PARGWK S.A.)

3.3.1. Szczegółowe zadania Agencji w 2000 r. w zakresie restrukturyzacji górnictwa, w tym restrukturyzacji zatrudnienia, określone zostały w aneksach do umów zawartych między PARGWK S.A. a Ministerstwem Gospodarki.

W aneksie Nr 2 z dnia 2 marca 2000 r do umowy Nr 1/DR/99/G z dnia 24 marca 1999 r. przewidziano dla Agencji:

- monitorowanie zmian stanu zatrudnienia w górnictwie węgla kamiennego, w tym wykorzystania wszystkich form osłonowych i aktywizujących, wprowadzonych ustawą oraz prowadzenie rejestru pracowników, którzy skorzystali z uprawnień osłonowych i aktywizujących na rynku pracy.

W aneksie Nr 3 do umowy Nr 2/DR/99/G z dnia 30 marca 1999 r. określone zostało zadanie:

- Analiza i opiniowanie prawidłowości wydatkowania środków dotacji budżetowej przeznaczonej dla górnictwa węgla kamiennego.

Wysokość wynagrodzenia Agencji z tytułu realizacji zadań w 2000 r. ustalono w budżecie Ministerstwa Gospodarki na kwotę 9.800,0 tys. zł.

3.3.2. PARGWK S.A. opracowała „Kryteria przyznawania dotacji budżetowej w roku 2000 na restrukturyzację zatrudnienia”. Dokument ten z datą 7 stycznia 2000 r. akceptował Podsekretarz Stanu w Ministerstwie Gospodarki. W opracowaniu tym oszacowano ilość pracowników, którzy odejdą z górnictwa w 2000 r., na poziomie wynikającym ze skorygowanych planów techniczno-ekonomicznych spółek górniczych i podmiotów górniczych. Liczbę osób, których odejście możliwe będzie do sfinansowania ze środków budżetowych, określono na około 13,9 tysięcy.

W okresie 3 kwartałów 2000 r. monitorowanie zmian zatrudnienia i wykorzystania wszystkich form osłonowych i aktywizujących, prowadzone było przez PARGWK S.A. na podstawie umów³⁴, podpisanych między Ministrem Gospodarki a podmiotami górniczymi, uprawnionymi do korzystania ze środków dotacji budżetowych na restrukturyzację zatrudnienia³⁵.

Według ustaleń kontroli, w okresie 9 miesięcy 2000 r. Agencja wniosowała również do Ministerstwa o udzielenie dotacji 5 podmiotom górniczym w wysokości przewyższającej kwoty ustalone w umowach na cały rok. Dotyczyło to:

- KWK „Jowisz” Sp. z o.o. w likwidacji – której przekazano 387,2% dotacji zapisanej w umowie (2.601,4 tys. zł wobec 671,8 tys. zł),
- Bytomskiego Zakładu Usług Górniczych Sp. z o.o. – odpowiednio 242,7% (2.077,9 tys. zł wobec 856,0 tys. zł),
- Zakładu Górniczego „Centrum” Sp. z o.o. – odpowiednio 139,4% (1.058,7 tys. zł wobec 759,3 tys. zł),
- KWK „Pstrowski” Sp. z o.o. w likwidacji – odpowiednio 132,0% (340,1 tys. zł wobec 257,7 tys. zł),
- Zakładu Górniczego „Bytom II” Sp. z o.o. – odpowiednio 125,2% (3.395,9 tys. zł wobec 2.712,7 tys. zł).

³⁴ Pkt 3.1. str.

³⁵ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 27 kwietnia 1999 r. w sprawie wykazu przedsiębiorstw górniczych oraz przedsiębiorstw robót górniczych (Dz. U. z 1999 Nr 38, poz. 362, zm. Dz. U. z 2000 r. Nr 24, poz. 297).

W celu formalnego uregulowania wypłacanych większych środków, Minister Gospodarki podpisał stosowne aneksy do zawartych umów w dniu 28 grudnia 2000 r. Według Agencji, konieczność zwiększenia tym podmiotom dotacji wystąpiła w wyniku dokonanych w 2000 r. przekształceń organizacyjnych w spółkach górniczych. Spowodowało to potrzebę dostosowania pierwotnych założeń rozdysponowania środków budżetowych do aktualnych, po restrukturyzacji, potrzeb zakładów.

3.3.3. W ocenie Najwyższej Izby Kontroli, w okresie trzech kwartałów 2000 r., obowiązki Agencji związane z monitorowaniem procesu restrukturyzacji zatrudnienia w górnictwie węgla kamiennego realizowane były w sposób rzetelny, stosownie do uwarunkowań tej działalności. Agencja realizowała zadania objęte monitoringiem w sposób prawidłowy, uwzględniając zakres, obszerność i szczegółowość sporządzanej dokumentacji przez dużą liczbę podmiotów górniczych, korzystających z przyznanych środków publicznych.

W 2000 r. – w wyniku realizacji wniosku NIK, wystosowanego po kontroli wykonania budżetu w 1999 r. – PARGWK S.A. opracowała „Instrukcję organizacji i obiegu dokumentacji źródłowej i wynikowej zmodyfikowanego systemu monitorowania przepływu środków budżetowych przeznaczonych na restrukturyzację zatrudnienia oraz świadczenia wynikające z art. 42 ust.2 pkt 3 i 5 ustawy z 26 listopada 1998 r. o dostosowaniu górnictwa węgla kamiennego do funkcjonowania w warunkach gospodarki rynkowej oraz szczególnych uprawnieniach i zadaniach gmin górniczych” (zwana dalej „Instrukcją ...”). Minister Gospodarki zaakceptował „Instrukcję...” w dniu 31 sierpnia 2000 r. i przekazał podmiotom górniczym do stosowania.

Według NIK, przepisy „Instrukcji ...” stworzyły możliwość skuteczniejszego niż w 1999 r. prowadzenia monitoringu przez PARGWK S.A., w tym przepływów finansowych związanych z dotowaniem podmiotów górnictwa, zwłaszcza rozliczania wykorzystania dotacji i egzekwowania zwrotu kwot niewykorzystanych lub wykorzystanych niezgodnie z przeznaczeniem.

Realizując zadanie monitorowania zmian stanu zatrudnienia w górnictwie węgla kamiennego, w badanym okresie Agencja sporządziła i przekazała do Ministerstwa Gospodarki:

- w dniu 29.09.2000 r. – rozliczenie (wg stanu na 31.08.2000 r.) dotacji przekazanej podmiotom w okresie styczeń – czerwiec 2000 r.
- w dniach 30.11.2000 r. i 06.12.2000 r. – rozliczenie (wg stanu na 30.09.2000 r.) dotacji przekazanej podmiotom w okresie styczeń – czerwiec 2000 r.

- w dniu 26.10.2000 r. – rozliczenie (wg stanu na 30.09.2000 r.) dotacji przekazanej podmiotom w lipcu 2000 r.
- w dniu 17.11.2000 r. – rozliczenie (wg stanu na 30.09.2000 r.) dotacji przekazanej podmiotom w sierpniu 2000 r.

Kontrola wykazała, że sporządzone przez Agencję rozliczenia wymagają dalszych uzgodnień, ponieważ nie zostały zidentyfikowane przyczyny występowania różnic w kwotach wykazywanych w dokumentacji (wg stanu na 30 września 2000 r.):

- w wysokości zwrotów dotacji wykazanych przez Ministerstwo Gospodarki (były wyższe o 314,6 tys. zł) w stosunku do ustalonych w monitoringu,
- dotacji przekazanej podmiotom w okresie styczeń – czerwiec, wynikających z porównania danych zawartych w monitoringu według stanu na 31.08.2000 r., z danymi dotyczącymi tego samego okresu w ramach monitoringu dotacji przekazanej podmiotom w okresie styczeń – czerwiec opracowanego według stanu na 30.09.2000 r.; wykazane w monitoringu późniejszym wykorzystanie dotacji zmniejszyło się o 33,5 tys. zł, zwiększyły się natomiast: zwroty dotacji o 23,3 tys. zł oraz kwota dotacji nierozliczonej (pozostająca w dyspozycji podmiotów na dzień 30.09.2000 r.) o 10,2 tys. zł,
- w wysokości dokonanych przez podmioty zwrotów dotacji do Ministerstwa Gospodarki w związku z częściową refundacją świadczeń z funduszu PHARE, a wynikających z porównania wyników monitoringu z danymi zawartymi w oddzielnym rozliczeniu, obejmującym wyłącznie kwoty zrefundowane środkami Funduszu; w przypadku 17 podmiotów (na 25, które otrzymały dotację) w zestawieniach monitoringu wykazano zwroty dotacji w kwotach mniejszych od tych, jakie wykazały podmioty w oddzielnym rozliczeniu.

3.3.4. Wyniki monitoringu obejmujące okres trzech kwartałów 2000 r. wykazały, że:

- 48 podmiotów otrzymało dotację w wysokości 548.546,8 tys. zł (52,1% kwoty rozdysponowanej w umowach – 51,3% kwoty netto przeznaczonej na restrukturyzację zatrudnienia), w tym: 530.207,0 tys. zł otrzymało 37 przedsiębiorstw górniczych, 18.302,1 tys. zł otrzymało 10 przedsiębiorstw robót górniczych; 37,7 tys. zł otrzymała Górnicza Agencja Pracy Sp. z o.o.,
- z kwoty otrzymanej dotacji 48 podmiotów wykorzystało 538.495,6 tys. zł; zwrócono 5.614,6 tys. zł,

- na sfinansowanie jednorazowych odpraw pieniężnych bezwarunkowych dla osób zwalnianych do 31 marca 2000 r. wydatkowano 95.305,2 tys. zł ze środków Funduszu Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych,
- stan zatrudnienia w sektorze górnictwa węgla kamiennego obniżył się ze 173.631 osób (stan na 31.12.1999 r.) do 160.010 osób (stan na 30.09.2000 r.), tj. o 13.621 osób; w okresie 9 miesięcy 2000 r. z przedsiębiorstw górniczych odeszło 14.440 osób, natomiast do pracy w kopalniach przyjęto 819 osób. W stosunku do programu rządowego (zakładającego w 2000 roku zmniejszenie zatrudnienia o 28.000 osób) wykonanie za 9 miesięcy 2000 r. wyniosło 48,6%. Było to spowodowane w dużej mierze zmniejszonym zainteresowaniem pracowników jednorazowymi odprawami pieniężnymi bezwarunkowymi wobec wzrostu bezrobocia w województwie śląskim,
- w wyniku zmniejszenia w okresie 9 miesięcy 2000 r. stanu zatrudnienia o 13.621 osób, koszty wynagrodzenia wraz z nagrodami i świadczeniami na rzecz pracowników były niższe o 248,4 mln zł, z czego skutki odejść 8.507 osób, które skorzystały z Górniczego Pakietu Socjalnego, stanowiły 153,5 mln zł.

3.3.5. Najwyższa Izba Kontroli pozytywnie ocenia przeprowadzenie przez PARGWK S.A. kontroli w podmiotach górniczych w zakresie wydatkowania środków publicznych na restrukturyzację zatrudnienia. W okresie trzech kwartałów 2000 r. przeprowadzono 83 kontrole, z czego 30 – wykonanych w I kwartale – dotyczyło dotacji budżetowej wydatkowanej w 1999 r. Do najczęściej ujawnionych nieprawidłowości i uchybień należały:

- niezwracanie dotacji wydatkowanej bez podstawy prawnej na wypłatę nagród rocznych, nagród jubileuszowych i deputatów węglowych przez podmioty wydobywające węgiel,
- nieodprowadzanie do ZUS należnych składek, pomimo otrzymania dotacji budżetowej na ten cel,
- kierowanie na jednorazowe odprawy pieniężne bezwarunkowe pracowników zakładu przeróbki mechanicznej węgla o krótkim stażu (poniżej 12 miesięcy), niezgodnie z art. 2 pkt 8 ustawy z 26 listopada 1998 r.
- wnioskowanie o środki z dotacji w kwotach przekraczających bieżące potrzeby.

W wyniku tych kontroli Agencja formułowała uwagi i wnioski kierowane bezpośrednio do jednostek kontrolowanych. Sporządzane również były okresowe opracowania

analityczne wykazujące występujące nieprawidłowości i uchybienia w związku z prowadzoną restrukturyzacją zatrudnienia. W sprawach nieprawidłowości merytorycznych, w tym ujawnionych kwot dotacji niewłaściwie wydatkowanych lub nie zwróconych w terminie, Agencja przekazywała Kierownictwu Ministerstwa Gospodarki pisemne informacje, niezbędne do podjęcia niezbędnych działań nadzorczych wobec przedsiębiorstw górniczych, w których stwierdzono uchybienia.

3.4. Wykorzystanie przez podmioty górnictwa węgla kamiennego środków publicznych na restrukturyzację zatrudnienia

3.4.1. Na podstawie zawartych umów z Ministrem Gospodarki o przyznaniu dotacji budżetowej w 2000 r., uprawnione podmioty górnicze (kopalnie) występowały z wnioskami o miesięczne zaliczki dotacji budżetowej na sfinansowanie świadczeń pracownikom, którzy zadeklarowali rozwiązanie umowy o pracę i skorzystanie z jednej z przysługujących im ustawowych form świadczeń, objętych Górnictwym Pakietem Socjalnym.

Kontrola wykazała, że sporządzane przez kopalnie wnioski o przyznanie środków dotacji na restrukturyzację zatrudnienia oraz składane miesięczne sprawozdania z wykorzystania tych środków, sporządzane były prawidłowo i przekazywane terminowo do Ministerstwa Gospodarki, po uprzednim zaopiniowaniu przez PARGWK S.A. Wymieniona dokumentacja spełniała warunki określone przepisami ustawy z 26 listopada 1998 r. oraz rozporządzenia Ministra Gospodarki z dnia 30 kwietnia 1999 r.

3.4.2. Przyznane w kontrolowanym okresie 3 kwartałów 2000 r. środki publiczne na sfinansowanie świadczeń objętych Górnictwym Pakietem Socjalnym, kontrolowane kopalnie wykorzystały zgodnie z ich przeznaczeniem. Stopień wykorzystania środków pochodzących z dotacji budżetowej był wysoki i przykładowo wyniósł: w KWK Niwka-Modrzejów - 97,7%, w KWK Marcel – 99,9%, w KWK Katowice-Kleofas – dotacja wykorzystana w 99,4%, KWK Ziemowit – 98,5%, KWK Szczygłowice – 99,6%, KWK Piast – 99,0%.

Tablica 1

Podmiot	Środki publiczne wykorzystane na świadczenia GPS w ramach restrukturyzacji zatrudnienia		
	w tys. złotych		
	Środki dotacji budżetowej	Wykorzystane	Wykorzystane środki Funduszu

	przyznane środki dotacji budżetowej	wykorzystane środki dotacji budżetowej	zwrócone niewykorzystane środki dotacji	środki PHARE	Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych
1	2	3	4	5	6
KWK „Bielszowice”	10.305,2	10.244,2	61,0	-	2.357,8
KWK „Borynia”	10.613,9	10.485,2	128,7	19,3	776,3
KWK „Mysłowice”	7.917,0	7.666,4	250,6	44,6	-
KWK „Andaluzja-Julian” w likwidacji	11.245,8	10.975,4	270,4	-	-
KWK „Piaśń” połączona z KWK „Czeczott”	22.690,0	22.457,2	232,8	2,5	2.172,5
KWK „Ziemowit”	21.849,5	21.525,3	324,2	-	2.329,0
KWK „Szczygłowice”	12.245,6	12.202,7	42,9	-	4.353,7
KWK „Marcel”	15.144,0	15.135,3	8,7	-	3.852,2
KWK „Niwka-Modrzejów” w upadłości	12.642,6	12.351,8	290,7	-	2.211,6
KWK „Katowice-Kleofas”	10.519,5	10.454,5	65,0	25,6	3.046,8
KWK „Jan Kanty” w likwidacji	18.765,4	18.393,1	372,3	-	5.540,8
KWK „Wesoła”	11.827,6	11.547,7	279,9	2,8	5.404,9
KWK „Knurów”	10.557,1	10.472,8	84,3	-	-
KWK „Powstańców Śląskich” w likwidacji	10.182,0	10.110,6	71,4	-	-
KWK „Dębieńsko” w likwidacji	11.450,2	11.401,8	48,4	-	4.077,7
Razem	197.955,4	195.424,1	2.531,3	94,8	36.123,3

Tablica 1 – opracowanie własne NIK

Od lutego 1999 r. do połowy 2000 r. przy realizacji bieżących zadań związanych z restrukturyzacją zatrudnienia, kopalnie stosowały „Tymczasowe zasady załatwiania spraw związanych z przyznawaniem świadczeń osłonowych i niektórych aktywizujących dla pracowników, wynikających z ustawy z dnia 26 listopada 1998 r.”, opracowane przez PARGWK S.A. i akceptowane przez Podsekretarza Stanu w Ministerstwie Gospodarki. W ocenie NIK, wymieniony dokument nie doprecyzował w wystarczający sposób konkretnych metod postępowania kopalni przy zamawianiu środków dotacji na sfinansowanie świadczeń. Część planowanych w danym miesiącu wypłat nie mogło być dokonanych, ponieważ podmioty często zamawiały środki na wypłatę świadczeń jeszcze przed ostateczną zgodą Ministra Gospodarki na zwolnienie pracowników w ramach świadczeń GPS. Podmioty zamawiały też środki

dotacji bez wcześniejszego uregulowania wszystkich spraw personalnych pracownika, takich jak niewykorzystane urlopy, brak potwierdzenia z ZUS o uprawnieniach emerytalnych (np. KWK „Knurów”, KWK „Wesoła”, KWK „Katowice-Kleofas”, KWK „Borynia”). Brak ustalonego terminu przechodzenia pracownika na urlop górniczy (np. z ostatnim dniem miesiąca), komplikował sprawne rozpoczęcie wypłat związanych z tym świadczeniem. Z tego względu nie wszystkie świadczenia, na które kopalnie otrzymały miesięczną zaliczkę środków, mogły być w całości wypłacone. W związku z tym, część środków dotacji w danym miesiącu pozostawała niewykorzystana. Nie został zapewniony odpowiednio sprawny obieg dokumentacji między PARGWK S.A. i Ministerstwem Gospodarki, potwierdzającej dane o przekazanych środkach podmiotom górniczym, niezbędne do sprawnego prowadzenia monitoringu. Wymienione zasady nie określały też terminu zwrotu przez podmioty części niewykorzystanych kwot dotacji. Kontrola wykazała, że podejmowane starania w tym zakresie, np. pismo okólne z 26 czerwca 1999 r. Podsekretarza stanu w Ministerstwie Gospodarki, skierowane do spółek węglowych i kopalni, zalecające niewykorzystaną dotację zwrócić niezwłocznie na rachunek Ministerstwa, nie było respektowane przez niektóre kontrolowane kopalnie.

W pierwszym półroczu 2000 r. podmioty w sposób zróżnicowany postępowali z niewykorzystaną częścią dotacji otrzymanej z budżetu państwa:

- zwracały niewykorzystane środki po 3-15 dniach od otrzymania zaliczki dotacji z Ministerstwa Gospodarki (KWK „Knurów”, KWK „Dębieńsko”, KWK „Powstańców Śląskich”, KWK „Wesoła”, KWK „Andaluzja”). KWK „Piast” zwracała niewykorzystane środki po 1-3 dniach od otrzymania zaliczki.
- nadwyżki środków pozostające z zaliczek dotacji wykorzystywane były w następnym miesiącu lub pokrywano tymi kwotami wydatki na świadczenia poniesione wcześniej ze środków własnych (KWK Katowice-Kleofas, KWK Bielszowice, KWK Mysłowice),
- dokonywano przelewów niewykorzystanych kwot po 20-22 dniach od otrzymania środków (KWK Dębieńsko, KWK Powstańców Śląskich, KWK Wesoła), zwroty dokonywane były po miesiącu (jeden przelew - KWK Knurów) lub po dwóch miesiącach (jeden przelew - KWK Powstańców Śląskich),
- inne kopalnie (KWK Ziemowit, KWK Marcel) dokonały zwrotu niewykorzystanych kwot z zaliczek otrzymanych w pierwszym półroczu 2000 r. w lipcu i sierpniu w związku z wymogiem pełnego rozliczenia pobranych wcześniej środków, przed wprowadzeniem przez Ministerstwo i PARGWK S.A. instrukcji określającej zmodyfikowane zasady monitoringu wykorzystania dotacji na restrukturyzację zatrudnienia.

Zwracane przez kopalnie niewykorzystane kwoty dotacji stanowiły od 0,2% do 3,3% otrzymanych w okresie 3 kwartałów 2000 r. środków dotacji budżetowej.

Kontrole NIK wykazały, że przygotowania do zmiany zasad monitoringu podjęte były przez podmioty górnicze w okresie dokonywania rozliczenia z wykorzystania dotacji za pierwsze półrocze 2000 r. Wprowadzenie przez Ministerstwo i PARGWK S.A. z dniem 31 sierpnia 2000 r. instrukcji „Organizacji i obiegu dokumentacji źródłowej i wynikowej zmodyfikowanego systemu monitorowania przepływu środków budżetowych przeznaczonych na restrukturyzację zatrudnienia” i stosowanie jej przez niektóre kopalnie praktycznie od lipca 2000 r., umożliwiło podmiotom dokładniejsze określanie miesięcznych kwot dotacji. W instrukcji wprowadzono bardziej szczegółowe rozwiązania dotyczące sporządzania dokumentacji (wniosków, sprawozdań i załączników) potrzebnej do monitoringu, w celu ograniczenia błędów rachunkowych i pomyłek w części opisowej. Z konieczności spowodowało to zwiększenie pracochłonności w czynnościach dokonywanych w podmiotach górniczych, jak np. dwustopniowe (wstępne i ostateczne) składanie wniosków o przyznanie miesięcznej zaliczki dotacji. W wyniku stosowania instrukcji, w drugiej połowie 2000 r. nastąpiło ograniczenie lub wyeliminowanie przypadków zwracania przez podmioty górnicze niewykorzystanych środków dotacji. a przekazywane zaliczki wykorzystywane były w całości (np. KWK Niwka-Modrzejów, KWK Wesola).

Środki pochodzące z Unii Europejskiej z funduszu PHARE były wypłacane kopalniom jako refundacja kosztów poniesionych wcześniej na ten cel ze środków własnych lub ze środków dotacji budżetowej. Środki te zostały wykorzystane w całości na współfinansowanie świadczeń aktywizujących GPS, tj. na częściowe pokrycie kosztów zasiłków socjalnych, jednorazowych odpraw pieniężnych po zasiłku socjalnym oraz na częściowy zwrot świadczeń na ubezpieczenie społeczne pracodawcom spoza górnictwa, którzy zatrudnili byłych pracowników górnictwa. Ogółem w okresie 3 kwartałów 2000 r. kontrolowane kopalnie wykorzystały środki pomocowe PHARE w wysokości 94,8 tys. zł. Po otrzymaniu refundacji ze środków PHARE kopalnie, zgodnie z przyjętą procedurą, zwróciły na rachunek Ministerstwa Gospodarki kwoty w wysokości, w jakiej wcześniej wydatkowały na ten cel środki dotacji .

Środki z Funduszu Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych zostały wypłacone zgodnie z przeznaczeniem, tj. na sfinansowanie jednorazowej odprawy pieniężnej bezwarunkowej dla uprawnionych pracowników górnictwa. Środki z FGŚP zmniejszyły częściowo wydatki z dotacji przeznaczone na ten cel. W okresie 3 kwartałów 2000 r. kontrolowane kopalnie wykorzystały z FGŚP ogółem kwotę 36.123,3 tys. zł. Kontrola wykazała, że KWK „Jan Kanty” na łączną kwotę

wypłaconych świadczeń w wysokości 5.540.819,66 zł, wnioskuje o częściowe odstąpienie od dochodzenia przez Fundusz zwrotu 3,477.748,51 mln zł, z powodu trudności z regulowaniem wszystkich zobowiązań finansowych. W wyniku powyższego wystąpienia Kopalni, na podstawie uchwały Rady FGŚP, Marszałek Województwa Śląskiego – Pełnomocnik Funduszu wyznaczył kopalniom późniejszy, z 6-miesięczną karencją (od listopada 2000 r.), termin rozpoczęcia spłaty świadczeń w całości, bez naliczania odsetek w okresie karencji. W związku z prowadzoną likwidacją KWK „Jan Kanty” i zaprzestaniem od sierpnia 2000 r. wydobywania węgla, kopalnia w 2000 r. nie podjęła spłaty zobowiązań wobec Funduszu Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych, co było wymagane na podstawie art. 10 ustawy z dnia 29 grudnia 1993 r. o ochronie roszczeń pracowniczych w razie niewypłacalności pracodawcy³⁶

3.4.3. Według ustaleń kontroli, pracownicy górnictwa, którzy otrzymali świadczenia, byli uprawnieni do ich otrzymania i spełnili wymogi określone ustawą z dnia 26 listopada 1998 r. i rozporządzeniem Ministra Gospodarki z dnia 30 kwietnia 1999 r. Łącznie w kontrolowanych kopalniach zbadano akta personalne 607 pracowników, którzy skorzystali z różnych form świadczeń ostonowych i aktywizujących, przewidzianych w Górnim Pakiecie Socjalnym.

W 12 kontrolowanych kopalniach, zwolnionym pracownikom prawidłowo wyliczono wysokość należnych świadczeń, z uwzględnieniem obowiązujących przepisów Kodeksu pracy³⁷. W 3 kopalniach stwierdzono uchybienia dotyczące niedokładnych wyliczeń świadczeń i archiwizowania akt personalnych pracowników, którym przyznano świadczenia. W KWK „Powstańców Śląskich” kontrola wykazała nieprawidłowe zaokrąglanie sum wyliczonych świadczeń za urlop górniczy, niewielkie pomyłki w wyliczaniu kwot świadczeń trzem pracownikom (mniejsze o 0,01 zł, 0,05 zł, 25,19 zł). W KWK „Bielszowice” stwierdzono nieprawidłowe wyliczenie (wyższe niż wynikało z obowiązujących przepisów) wysokości zasiłku socjalnego pobieranego przez byłego pracownika kopalni w okresie grudzień 1999 r. – wrzesień 2000 r. łącznie na kwotę 5.334,0 zł; nieprawidłowo wypłacone środki zostały zwrócone wraz z odsetkami na rachunek Ministerstwa Gospodarki w czasie trwania kontroli NIK. W KWK „Andaluzja-Julian” stwierdzono, że dokumentacja personalna nie była skompletowana w sposób prawidłowy: w 10 przypadkach na 56 badanych, przechowywano w aktach oryginały świadectw pracy, zamiast kopii tych dokumentów; w 10 przypadkach na 40 badanych w aktach osobowych nie przechowywano kopii dokumentów uprawniających do świadczeń (świadectw

³⁶ Dz. U. z 1994 r. Nr 1, poz. 1 ze zm.

³⁷ Dz. U. z 1998 r. Nr 21, poz. 94 ze zm.

szkolnych, świadectw pracy z wcześniejszych lat zatrudnienia), przyjmując dane o stażu pracy z zapisów z karty osobowej pracownika; nie przestrzegano przepisów Kodeksu pracy odnośnie zasad przyznawania urlopu wypoczynkowego i wypłaty ekwiwalentu pieniężnego za niewykorzystany urlop.

W KWK „Niwka-Modrzejów” stwierdzono, że do okresu będącego podstawą wyliczenia świadczeń włączono pracownikom wypracowane godziny nadliczbowe w ilości kilkakrotnie większej, niż w okresie poprzednim, nie brany za podstawę wyliczania wysokości świadczeń górniczych. W ocenie NIK, kierownictwo kopalni nie stosowało się do zaleceń Ministerstwa Gospodarki, aby w okresach służących jako podstawa do wyliczania świadczeń, zatrudnienie górników w godzinach nadliczbowych utrzymywało się na poziomie takim, jak w poprzednich okresach, bez nadmiernego wykorzystywania tego czynnika płacowego dla zwiększenia świadczeń finansowanych ze środków publicznych.

3.4.4. W okresie 3 kwartałów 2000 r. stan zatrudnienia w kopalniach zmniejszał się w zależności od stanu prawnego restrukturyzowanych podmiotów górniczych (tj. kopalnie czynne, wydobywające węgiel; kopalnie będące w likwidacji i nie prowadzące wydobywania lub kopalnie w upadłości). W ramach restrukturyzacji zatrudnienia kopalnie wydobywające węgiel zarówno zwalniały pracowników, jak też przyjmowały duże grupy pracowników z kopalń likwidowanych w ramach restrukturyzacji zakładów przewidzianych w planach techniczno-ekonomicznych. W kopalniach likwidowanych redukcja zatrudnienia przebiegała w tym okresie bardziej dynamicznie.

Stan zatrudnienia w okresie 3 kwartałów 2000 r. w kontrolowanych 15 kopalniach węgla kamiennego zmienił się następująco:

Tablica 2

Podmiot	Stan zatrudnienia 1.01.2000 r.	Zwolnienia pracowników		Przyjęcia pracowników w tym z kopalni likwidowanych	Stan zatrudnienia 30.09.2000 r.	Zmiany w zatrudnieniu ubytek (-) wzrost (+)
		ogółem	w ramach GPS			
1	2	3	4	5	6	7
KWK „Bielszowice”	5.319	397	217	196	5.118	- 201
KWK „Borynia”	3.911	244	88	106	3.773	-138
KWK „Mysłowice”	3.182	232	126	50	3.000	-182
KWK „Andaluzja-Julian” w likwidacji *	45	14	1	0	31	-14
KWK „Piast” połączona z KWK „Czeczott”	5.707	502	339	2.986	8.191	+2.484
KWK „Ziemowit”	5.501	399	226	308	5.410	-91
KWK						

„Szczygłowice”	3.861	246	153	241	3.856	-5
KWK „Marcel”	5.637	898	210	51	4.790	847
KWK „Niwka-Modrzejów” w upadłości	516	350	163	0	166	-350
KWK „Katowice-Kleofas”	3.327	412	200	13	2.928	-399
KWK „Jan Kanty” w likwidacji	1.440	853	524	1	588	-852
KWK „Wesoła”	4.904	487	235	96	4.513	-391
KWK „Knurów”	4.322	329	115	245	4.248	-84
KWK „Powstańców Śląskich” w likwidacji	69	23	2	0	46	-23
KWK „Dębieńsko” w likwidacji	2.514	874	280	40	1.680	-834
Razem	50.265	6.260	2.879	4.333	48.338	-1927

* Dane dotyczą likwidowanej KWK „Andaluzja” do dnia 25.08.2000 r., tj. przed połączeniem z KWK „Julian”.

Tablica 2 – opracowanie własne NIK

Spośród kontrolowanych jednostek po 3 kwartałach 2000 r. zatrudnienie wzrosło w KWK „Piast” o 2484 osoby, w wyniku połączenia tej kopalni z KWK „Czczott” w ramach działań restrukturyzacyjnych, prowadzonych przez Nadwiślańską Spółkę Węglową S.A. Pozostałe kopalnie wydobywające węgiel, zmniejszyły zatrudnienie. Spośród zwolnionych pracowników, ze świadczeń GPS skorzystało 2.879 osób, co stanowiło 46% ogółem zwolnionych. Największą redukcję odnotowano w tym okresie w KWK „Jan Kanty” - o 852 pracowników, w KWK „Marcel” - o 847 osoby, w KWK „Wesoła” – o 391 osób.

Podmioty górnicze miały ustawowy obowiązek niezatrudniania nowych pracowników z wyjątkiem: pracowników zwalnianych z likwidowanych kopalń; absolwentów szkół specjalistycznych, co do których podjęto wcześniej zobowiązanie o zatrudnieniu; pracowników o specjalistycznych kwalifikacjach w uzasadnionych przypadkach, za zgodą rady nadzorczej spółki węglowej³⁸. Na podstawie zbadanych w czasie kontroli akt osobowych 196 pracowników, przyjętych w kontrolowanych podmiotach w okresie 1999 r. i 3 kwartałów 2000 r., w większości przepisy w tym zakresie nie były naruszane. Uchybienie stwierdzono w jednej kopalni. Z powodu niedopatrzenia zarządu KWK „Wesoła”, na 6 przyjętych w tym okresie pracowników spoza

³⁸ art. 33 ustawy z dnia 26 listopada 1998 r. (Dz. U. z 1998 r. Nr 162, poz. 1112).

górnictwa, trzech zatrudniono bez zgody Rady Nadzorczej, która udzieliła takiej zgody w terminie późniejszym, po kilku miesiącach od przyjęcia tych osób do pracy.

3.4.5. Zgodnie z przepisami ustawy z dnia 26 listopada 1998 r. i rozporządzenia Ministra Gospodarki z 30 kwietnia 1999 r., kopalnie obowiązane były posiadać rachunek bankowy, na którym powinny być gromadzone wyłącznie środki dotacji przeznaczone na restrukturyzację zatrudnienia. Do tych przepisów nie dostosowała się KWK „Knurów”, KWK „Andaluzja”, KWK „Mysłowice”. Przejściowo w pierwszej połowie 2000 r. środki na restrukturyzację zatrudnienia gromadzone były wraz z innymi środkami w KWK Jan Kanty, KWK Wesoła. Pozostałe kontrolowane kopalnie prowadziły prawidłowo odrębny rachunek.

Najwyższa Izba Kontroli zwróciła uwagę, że w okresie 3 kwartałów 2000 r. w większości skontrolowanych kopalni uzyskiwano dodatkowo odsetki bankowe z tytułu przechowywania, najczęściej krótkotrwałego, na rachunkach bankowych dużych kwot dotacji otrzymywanych z Ministerstwa Gospodarki na świadczenia socjalne GPS. Odsetki liczone były za okres od wpływu środków na rachunek, do czasu wypłacenia świadczeń i rozliczenia otrzymanej zaliczki z Ministerstwem lub ze spółką węglową, która pośredniczyła w przekazywaniu zaliczek dotacji na te cele.

Jednocześnie kopalnie ponosiły koszty bankowe związane z obsługą tych rachunków z tytułu prowizji od operacji finansowych realizowanych przez bank. KWK „Andaluzja” przetrzymywała na rachunku ok. 96,6 tys. zł z tytułu odsetek bankowych, naliczonych w okresie 8 miesięcy. W KWK „Bielszowice” odsetki za 3 kwartały wyniosły 4,3 tys. zł, z tego Kopalnia wykorzystwała 3,4 tys. zł na swoją bieżącą działalność, natomiast zwróciła do Ministerstwa Gospodarki kwotę 0,9 tys. zł z kwoty odsetek wyliczonych od niewykorzystanej części dotacji. KWK „Wesoła” posiadała na rachunku kwotę 38,3 tys. zł z tytułu naliczonych odsetek. KWK „Dębieńsko” uzyskała z tego tytułu 8,3 tys. zł, jednocześnie pokryła z własnych środków koszty obsługi rachunku w wysokości 1500,0 zł. KWK „Borynia” uzyskała odsetki bankowe za 3 kwartały w wysokości 9,0 tys. zł, wykorzystane na bieżącą działalność kopalni. Jednocześnie kopalnia poniosła w tym okresie koszty bankowe w kwocie 7,2 tys. zł.

Niektóre kopalnie (np. KWK „Jan Kanty” w Spółce Restrukturyzacji Kopalń S.A., KWK „Katowice-Kleofas”) w umowach z bankami o prowadzenie rachunku przyjmowały klauzulę, że bank nie będzie naliczał odsetek od wpływających środków i jednocześnie nie będzie obciążał kopalni kosztami obsługi tego rachunku. Przedstawione wyżej dane wskazują, że taka forma rozliczeń operacji finansowych środkami publicznymi była korzystniejsza dla banków komercyjnych prowadzących te rachunki.

3.5. Refundacja świadczeń socjalnych ze środków Unii Europejskiej przez Polską Fundację Promocji i Rozwoju Małych i Średnich Przedsiębiorstw

Fundacja ustanowiona została przez Skarb Państwa reprezentowany przez Ministra Przemysłu i Handlu, aktem notarialnym sporządzonym 9 września 1994 r. Celem działalności Fundacji było tworzenie warunków rozwoju sektora małych i średnich przedsiębiorstw, a w szczególności: tworzenie infrastruktury organizacyjnej, doradczej i szkoleniowej, wspieranie rozwoju systemów informacji gospodarczej, wspomaganie tworzenia sprzyjającego środowiska dla prywatnej przedsiębiorczości, wspieranie i uczestnictwo w tworzeniu instrumentów finansowych służących rozwojowi małych i średnich przedsiębiorstw.

Zgodnie z Aneks C - „Postanowienia Specjalne”, do Memorandum Finansowego z dnia 24 grudnia 1998 r. odpowiedzialność za realizację Programu na poziomie centralnym spoczywała na szczeblu regionalnym na Państwowej Agencji Restrukturyzacji Górnictwa Węgla Kamiennego, której zadaniem jest weryfikowanie i opiniowanie dokumentacji i harmonogramów przedstawianych przez podmioty górnictwa uczestniczące w Programie. Fundacja, jako jednostka odpowiedzialna za realizację programu, przekazuje środki finansowe na podstawie tych dokumentów.

W ramach realizacji Programu PHARE PL 9811 Inicjatywa I, wyszczególniono:

- projekt PL 9811-01-01 Górnictwo – Szkolenia przekwalifikujące (950,0 tys. EUR),
- projekt PL 9811-01-02 Górnictwo – Działania aktywizujące (10.500,0 tys. EUR),
- projekt PL 9811-01-03 Górnictwo – Tworzenie alternatywnych miejsc pracy (8.200,0 tys. EUR).

Z zaplanowanej w 2000 r. kwoty ogółem 19.650,0 tys. EUR, na realizację ww. projektów podpisane zostały kontrakty na kwotę 19.649,3 tys. EUR. W okresie 3 kwartałów 2000 r. wykorzystanie środków wyniosło 7.311,4 tys. EUR (ok. 29.052,0 tys. zł), tj. wydatkowano 37,2% zakontraktowanej kwoty.

Zadania polegające na zarządzaniu Programami Unii Europejskiej PHARE, w tym objęte Programem - Inicjatywa I, zlecono Fundacji na podstawie umowy zawartej w dniu 2 lutego 2000 r. między osobami reprezentującymi Ministerstwo Gospodarki oraz Fundację (zleceniobiorcę). Według umowy do 31 grudnia 2000 r. Fundacja miała zapewnić obsługę merytoryczną, finansowo-księgową oraz kontraktową programu, obsługę techniczno-administracyjną oraz monitoring realizacji programu.

Na wykonanie zadań wynikających z Programu PHARE 9811 Fundacja dysponowała budżetem w wysokości 1.050,0 tys. zł, z czego w okresie 3 kwartałów 2000 r. wykorzystano 759,4 tys. zł, tj. 72,3% przyznanego budżetu.

Przedmiotem kontroli NIK było wykorzystanie środków bezzwrotnej pomocy Unii Europejskiej na refinansowanie części wydatków poniesionych przez przedsiębiorstwa górnicze na niżej wymienione świadczenia objęte Górnictwem Pakietem Socjalnym, tj. na:

- zasiłki socjalne i jednorazowe odprawy pieniężne po zasiłku socjalnym, z budżetem ustalonym na 10.500,0 tys. EUR,
- na refundację składek na ubezpieczenie społeczne oraz na Fundusz Pracy i Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych, pracodawcom zatrudniającym byłych pracowników sektora górnictwa węgla kamiennego 600,0 tys. EUR.

W listopadzie 1999 r. Fundacja zawarła umowy z 5 podmiotami na realizację przedsięwzięcia dotyczącego zasiłków socjalnych oraz jednorazowych odpraw pieniężnych po zasiłku socjalnym dla zwalnianych pracowników górnictwa, tj. z Bytomską Spółką Węglową S.A., Gliwicką Spółką Węglową S.A., Jastrzębską Spółką Węglową S.A., Katowickim Holdingiem Węglowym S.A. oraz z Kopalnią Węgla Kamiennego „Jan Kanty” S.A. z Jaworzna. Na dzień 30 września 2000 r. z kwoty 10.500,0 tys. EUR, Fundacja na podstawie złożonych wniosków przekazała tytułem refundacji ogółem 237,8 tys. EUR (ok. 945,2 tys. zł), tj. 2,27% ustalonego budżetu.

Jednocześnie Fundacja zawarła umowy z ośmioma podmiotami, tj. z Rybnicką Spółką Węglową, Katowickim Holdingiem Węglowym, Jastrzębską Spółką Węglową S.A., Gliwicką Spółką Węglową S.A., Bytomską Spółką Węglową S.A., Kopalnią Węgla Kamiennego „Porąbka Klimontów” S.A., Kopalnią Węgla Kamiennego „Nowa Ruda” i Nadwiślańską Spółką Węglową S.A. Przedmiotem umów było przekazanie wymienionym beneficjentom dotacji na przedsięwzięcie „Refundacja składki ZUS pracodawcom zatrudniającym byłych pracowników sektora górnictwa węgla kamiennego w Polsce”. Na dzień 30 września 2000 r. z kwoty 600,0 tys. EUR, Fundacja przekazała 20,9 tys. EUR (ok. 83,0 tys. zł) , tj. 3,48% przyznanego budżetu.

Ogółem, z przewidzianych w 2000 r. środków PHARE na wymienione wyżej dwa przedsięwzięcia w łącznej wysokości 11.100,0 tys. EUR, przedsiębiorstwa górnicze wykorzystywały na dzień 30 września 2000 r. 259,0 tys. EUR (ok. 1.028,2 tys. zł), tj. 2,3%.

W podpisanych umowach między Fundacją a podmiotami górnictwem, współfinansowanie opisanych wyżej przedsięwzięć ze środków PHARE zostało określone w wysokości 60% całkowitych szacunkowych kosztów świadczeń.

Zgodnie z zawartymi umowami, przekazywane Fundacji wnioski podmiotów górniczych o refundację części poniesionych kosztów, zatwierdzone były uprzednio przez Państwową Agencję Restrukturyzacji Górnictwa Węgla Kamiennego S.A. Po rozpatrzeniu przez Fundację były podstawą przekazania środków PHARE poszczególnym beneficjentom.

Ustalenia kontroli wykazały, że zadania w zakresie częściowej refundacji kosztów, poniesionych przez przedsiębiorstwa górnicze na omawiane świadczenia, Fundacja realizowała zgodnie z umową z dnia 2 lutego 2000 r., zawartą z Ministerstwem Gospodarki.

W sprawozdaniach kwartalnych z wykonania zadań umownych, skierowanych do Ministerstwa Gospodarki, Fundacja zwracała uwagę na niski stopień wykorzystania środków na ww. cele oraz konieczność wystąpienia do Komisji Europejskiej o wydłużenie okresu wydatkowania i o zgodę na zmianę celu wydatkowanie środków, tj. możliwość wykorzystania części tych środków na jednorazowe odprawy bezwarunkowe lub inne instrumenty określone w Górniczym Pakiecie Socjalnym. W wyniku prowadzonych starań ze strony Pełnomocnika ds. Realizacji Programu PHARE, w piśmie z 25 października 2000 r. przedstawiciel Komisji Europejskiej w Polsce wydał zgodę na przedłużenie okresu wydatkowania środków na te cele do 31 grudnia 2001 r.

Najwyższa Izba Kontroli zwróciła uwagę na znaczny upływ czasu od daty wystawienia przez kopalnie niektórych wniosków o refundację kosztów poniesionych na świadczenia aktywizujące, a datą dokonania przelewu środków pomocowych. W wyniku zbadanych w Fundacji 15 wniosków przekazywanych przez Katowicki Holding Węglowy S.A. stwierdzono, że przelewy na rzecz beneficjenta realizowane były od 23 do 76 dni od daty wystawienia wniosku. Przyjęty obieg i konieczne opiniowanie dokumentacji potrzebnej do zrealizowania refundacji, tj. kopalnia – spółka węglowa – PARGWK S.A. – Ministerstwo Gospodarki – Fundacja, wymuszało dłuższe oczekiwanie kopalni na refundowane środki. Niemniej zasadnym byłoby, zdaniem NIK, przeanalizowanie przez Fundację, w porozumieniu z pozostałymi decydentami, dotychczasowej procedury przekazywania środków, w celu jej usprawnienia, a szczególnie skrócenia czasu rozpatrywania dokumentacji i przekazywania środków kopalniom. Jak wykazała kontrola, czas rozpatrywania i rekomendacji ww. wniosków, w ramach procedury wewnętrznej Fundacji, wyniósł w siedmiu przypadkach 6-8 dni, a w ośmiu od 11 do 26 dni.

Na podstawie umowy z 14 kwietnia 2000 r., Ministerstwo Gospodarki zleciło Fundacji prowadzenie akcji promocyjnej, skierowanej do podmiotów i pracowników górnictwa. Akcja finansowana była również ze środków pomocowych PHARE, wyasygnowanych

przez Ministra Gospodarki w wysokości 140,0 tys. zł. W ramach akcji stosowane były zróżnicowane formy promocji – druk materiałów informacyjnych o warunkach i korzyściach świadczeń socjalnych, kierowanych bezpośrednio do pracowników górnictwa, audycje informacyjne wykorzystywane w radiowęzłach w kopalniach, szkolenia dla przedstawicieli związków zawodowych. Do końca września 2000 r. Fundacja wykorzystwała 44,9 tys. zł, tj. 32% przewidzianych na ten cel środków. Najwyższa Izba Kontroli ocenia dotychczasowe działania w tym zakresie jako celowe. Jak wynika z posiadanych przez Fundację materiałów, dalsze działania promocyjne w znacznym stopniu będą uzależnione od wyników analiz prowadzonych przez instytucje administracji rządowej na temat sytuacji na rynku pracy w regionie śląskim, celowości stosowania w dotychczasowej formie świadczeń aktywizujących i skuteczności rozwiązań przyjętych w tym zakresie w znowelizowanej ustawie z dnia 26 listopada 1998 r.

Opisane wyżej ustalenia kontroli odnoszą się do byłej Polskiej Fundacji Promocji i Rozwoju Małych i Średnich Przedsiębiorstw. Ustawą z dnia 9 listopada 2000 r. utworzona została Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości³⁹, która przejęła zobowiązania i wierzytelności oraz środki finansowe i pozostały majątek Fundacji.

III. PRZEBIEG POSTĘPOWANIA KONTROLNEGO I DZIAŁANIA PODJĘTE PO ZAKOŃCZENIU KONTROLI

Kontrole zostały przeprowadzone w siedzibie jednostek wytypowanych do kontroli (załącznik Nr 1). W postępowaniu kontrolnym została zbadana dokumentacja, dotycząca tematyki objętej niniejszą kontrolą. Wykorzystane zostały m.in. zestawienia i wykazy sporządzone przez jednostki kontrolowane w okresie 1999 – 2000 rok. Ponadto w niektórych kontrolowanych jednostkach wykorzystane zostały materiały pokontrolne z kontroli przeprowadzonych przez inne uprawnione instytucje i urzędy lub wykonane na zlecenie jednostek nadzorujących.

W wystąpieniach pokontrolnych NIK, skierowanych na podstawie art. 60 ustawy o NIK do kierowników tych jednostek, przedstawione zostały ustalenia, oceny oraz wnioski pokontrolne.

³⁹ ustawa z dnia 9 listopada 2000 r. o utworzeniu Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości (Dz. U. z 2000 r. Nr 109, poz. 1158).

Postępowanie pokontrolne dotyczące Ministerstwa Gospodarki

W wyniku przeprowadzonej kontroli, przedstawione zostały Wiceprezesowi Rady Ministrów Ministrowi Gospodarki następujące wnioski:

1. Dokonywanie rozdziału dotacji budżetowej na restrukturyzację zatrudnienia w górnictwie węgla kamiennego w terminach umożliwiających podpisywanie umów z podmiotami górnictwa przed rozpoczęciem wypłat miesięcznych zaliczek z dotacji na finansowanie świadczeń socjalnych.
2. Pilne wyegzekwowanie zwrotu wszystkich należnych budżetowi kwot niewykorzystanych środków dotacji, przekazanych podmiotom górnictwa w 1999 r.
3. Uregulowanie zasad rozliczania odsetek bankowych, naliczanych podmiotom górnictwom od przekazywanych im miesięcznych zaliczek dotacji na specjalnie w tym celu utworzone rachunki w bankach komercyjnych.
4. Podjęcie działań w celu efektywnego wykorzystania środków Unii Europejskiej z funduszu PHARE, przewidzianych na refundowanie wypłacanych świadczeń aktywizujących, w ramach prowadzonej restrukturyzacji zatrudnienia w górnictwie węgla kamiennego.
5. Precyzyjne określenie (przy nowelizacji aktów prawnych regulujących zasady realizacji reformy górnictwa węgla kamiennego) warunków, jakie musi spełniać pracownik uprawniony do świadczeń objętych Górnictwem Pakietem Socjalnym.

W odpowiedzi na wystąpienie pokontrolne Podsekretarz Stanu w Ministerstwie Gospodarki z upoważnienia Ministra Gospodarki poinformował o działaniach dotyczących realizacji wniosków pokontrolnych przedstawionych przez NIK. Umowy przyznające podmiotom górnictwom środki dotacji na restrukturyzację zatrudnienia w 2001 r. zostały zawarte 5 lutego 2001 r. W piśmie stwierdzono, że podejmowane będą działania, aby w 2002 r. podpisanie stosownych umów z podmiotami górnictwem nastąpiło przed wypłatami miesięcznych zaliczek z dotacji, przeznaczonych na restrukturyzację zatrudnienia. W ocenie NIK, termin podpisania umów w 2001 r. potwierdza, że Ministerstwo dołożyło starań, aby zawarcie umów nastąpiło zgodnie z warunkami określonymi w ustawie z 26 listopada 1998 r.

W sprawie odzyskania zaległych należności z kopalń, które nie wykorzystały części dotacji przekazanej im w 1999 r. na restrukturyzację zatrudnienia wyjaśniono m. in., że przeprowadzone w 2000 r. kontrole bezpośrednio w jednostkach zalegających ze spłatą pozwoliły na zweryfikowanie w październiku 2000 r. roszczeń wobec tych kopalni. Na kwotę 3.938,9 tys. zł przypisaną do zwrotu z tytułu restrukturyzacji

zatrudnienia z dotacji z 1999 r., kopalnie zwróciły 1.814,6 tys. zł, tj. 46,1%. Z liczby 31 kopalni, które winny zwrócić część dotacji, 16 zwróciło należności w całości, a 3 częściowo. Wskazano, że wniosek NIK dotyczący zwrotu niewykorzystanej dotacji w 1999 r. jest na bieżąco realizowany, jakkolwiek występują trudności w odniesieniu do jednostek całkowicie likwidowanych.

Odnosnie rozliczania odsetek bankowych od przekazywanych kopalniom dotacji, podmiotom zostanie wydane polecenie zwracania naliczonych kwot odsetek na rachunek dochodów budżetowych Ministerstwa Gospodarki.

Wykorzystanie środków PHARE na restrukturyzację zatrudnienia, ma być wsparte zastosowaniem nowego instrumentu aktywizującego, tzw. kontraktu szkoleniowego. W ramach kontraktu pracownikowi przysługiwać będzie świadczenie pieniężne ze środków PHARE w okresie rocznego szkolenia przekwalifikującego. Instrument ten akceptowany przez Komisję Europejską, ma służyć do zmniejszenia zatrudnienia pracujących na powierzchni kopalń węgla kamiennego.

Poinformowano również, że ustawa z dnia 15 grudnia 2000 r. o zmianie ustawy o dostosowaniu górnictwa węgla kamiennego do funkcjonowania w warunkach gospodarki rynkowej oraz szczególnych uprawnieniach i zadaniach gmin górniczych sprecyzowała warunki, jakie musi spełnić pracownik w celu skorzystania z instrumentów Górniczego Pakietu Socjalnego. W tym zakresie Minister Gospodarki uznał za wyczerpujące następujące zapisy ustawy: w art.2 ust. 8 – warunek, że świadczenia przysługują tym pracownikom, którzy zatrudnieni byli pod ziemią oraz w zakładzie przeróbki mechanicznej węgla w dniu 14 stycznia 1999 r. i spełniają równocześnie pozostałe warunki ustawowe; w art. 19 ust. 2 – warunek, że świadczenia GPS przysługują wyłącznie pracownikom zatrudnionym przed wejściem w życie ustawy i którzy w dniu wejścia w życie ustawy byli w nich zatrudnieni; ustawa nie zawęża 5-letniego stażu pracy wyłącznie do pracy pod ziemią, natomiast staż 5-letni odnosi się do pracowników zatrudnionych zarówno pod ziemią, jak i na powierzchni. W ocenie NIK, przytoczone przepisy znowelizowanej ustawy, uściśliły definicję pracowników uprawnionych do skorzystania ze świadczeń Górniczego Pakietu Socjalnego.

Postępowanie pokontrolne dotyczące Państwowej Agencji Restrukturyzacji Górnictwa Węgla Kamiennego S.A.

W wyniku przeprowadzonej kontroli, w wystąpieniu pokontrolnym skierowanym do Prezesa Zarządu PARGWK S.A. został sformułowany następujący wniosek:

- ustalenie przyczyn powstania różnic kwotowych w dokumentacji prowadzonego monitoringu i zbilansowanie przez Agencję rozliczeń z wykorzystania dotacji budżetowej na restrukturyzację zatrudnienia w okresie 3 kwartałów 2000 r.

W nadesłanej w marcu 2000 r. odpowiedzi Prezes Zarządu PARGWK S.A. poinformował, że zostały ustalone przyczyny powstania różnic wykazanych w dokumentacji prowadzonego monitoringu. Rozliczenie dotacji przekazanej i wykorzystanej w okresie 3 kwartałów 2000 r. zostało zbilansowane. Głównymi przyczynami różnic kwotowych w zestawieniach były pomyłki w kwalifikowaniu niektórych przekazów (podawanie przez kopalnie niewłaściwych tytułów, z których dokonywano zwrotów). Przedstawione zostało NIK syntetyczne zestawienie wyników monitoringu wg stanu na 30 września 2000 r. W celu poprawy dyscypliny obiegu i jakości sporządzanej dokumentacji źródłowej, w okresie marca i kwietnia przeprowadzone zostaną przez PARGWK S.A. ponowne szkolenia pracowników komórek administracji kopalni, ze szczególnym uwzględnieniem terminowości zwrotu niewykorzystanej części dotacji oraz wymogów wynikających z nowelizacji ustawy z 26 listopada 1998 r.

Postępowanie pokontrolne dotyczące kontrolowanych kopalni węgla kamiennego

Najwyższa Izba Kontroli skierowała wystąpienia pokontrolne do kierowników 15 kontrolowanych kopalni węgla kamiennego. W odniesieniu do 8 jednostek, tj. KWK „Bielszowice”, KWK „Borynia”, KWK „Andaluzja-Julian”, KWK „Szczygłowice”, KWK „Piaś”, KWK „Ziemowit”, KWK „Katowice-Kleofas”, KWK „Niwka-Modrzejów”, NIK przedstawiła pozytywne oceny i nie formułowała wniosków pokontrolnych.

Wnioski NIK skierowane do pozostałych 7 kopalni, tj. KWK „Mysłowice”, KWK „Knurów”, KWK „Jan Kanty”, KWK „Marcel”, KWK „Wesoła”, KWK „Dębieńsko”, KWK „Powstańców Śląskich” dotyczyły głównie: wprowadzenia odrębnych kont analitycznych dla poszczególnych rodzajów świadczeń GPS, wprowadzenia odrębnych rachunków bankowych wyłącznie dla dotacji budżetowej na restrukturyzację zatrudnienia, uzgodnienia z Ministerstwem Gospodarki zasad rozliczania odsetek bankowych od przekazywanych kwot dotacji, dokonania korekty nieprawidłowych wyliczeń wysokości świadczeń dla pracowników i wypłacanie im właściwych kwot wraz z należnymi odsetkami, dokładnego wyliczania należnych kwot zaliczek miesięcznych na świadczenia dla pracowników, wykorzystania w pełnym dostępnym zakresie środków PHARE na refundację świadczeń aktywizujących GPS, zintensyfikowania działań w kopalniach w celu zmniejszenia zatrudnienia do stanu optymalnego, przewidzianego w planach techniczno-ekonomicznych.

W nadesłanych odpowiedziach na wystąpienia NIK, zarządy spółek węglowych i kierownicy kopalń potwierdzili realizację wniosków pokontrolnych wskazując przy tym, że okres realizacji niektórych z nich, jak np. konieczna redukcja zatrudnienia, jest uzależniony od dokonywanych zmian w strukturze organizacyjnej sektora górnictwa, wynikających z tego przemieszczeń dużych grup pracowników z kopalni likwidowanych do restrukturyzowanych kopalni czynnych. Duże znaczenie dla zmniejszenia liczby zatrudnionych będzie miało dalsze zainteresowanie pracowników górnictwa świadczeniami GPS, a szczególnie świadczeniami aktywizującymi na rynku pracy.

Odnosnie powstałych obciążeń finansowych w KWK „Jan Kanty”, wynikających ze zobowiązań wobec Funduszu Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych w kwocie 5.540.819,66 zł, wypłaconej pracownikom Kopalni w formie jednorazowych odpraw pieniężnych bezwarunkowych, NIK wnioskowała o podjęcie działań w sprawie uregulowania tych zobowiązań. W odpowiedzi na powyższe, Zarząd Spółki Restrukturyzacji Kopalń S.A., której oddziałem jest Zakład KWK „Jan Kanty”, powiadomił NIK, że uchwalony na rok 2001 plan techniczno-ekonomiczny, przewiduje m.in. sprzedaż majątku Spółki na kwotę 52.891,4 tys. zł. Z uzyskanych wpływów ze sprzedaży majątku, Spółka będzie realizowała ciężące na niej zobowiązania, w tym wobec Funduszu Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych.

Postępowanie pokontrolne dotyczące Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości (następcy prawnego Polskiej Fundacji Promocji i Rozwoju Małych i Średnich Przedsiębiorstw)

W wystąpieniu pokontrolnym skierowanym do Prezesa Agencji, Najwyższa Izba Kontroli przedstawiła następujące wnioski:

1. Prowadzenie, w uzgodnieniu z Ministerstwem Gospodarki, dalszej racjonalnej działalności promocyjnej, wspomagającej wykorzystanie środków na refundację świadczeń w ramach Górniczego Pakietu Socjalnego.
2. Przeanalizowanie, w porozumieniu z Ministerstwem Gospodarki i PARGWK S.A., możliwości usprawnienia obiegu i opiniowania dokumentacji dotyczącej refundacji świadczeń aktywizujących ze środków programu PHARE w celu przekazywania tych środków przedsiębiorstwom górniczym w jak najkrótszych terminach.

W odpowiedzi Prezes Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości poinformował NIK, że została opracowana i uzgodniona z Ministerstwem Gospodarki koncepcja modyfikacji zasad realizacji projektu (w ramach programu 9811 Inicjatywa), dotyczącego współfinansowania świadczeń dla zwalnianych pracowników górnictwa. Do podstawowych zmian należy wprowadzenie zaliczkowego przekazywania

środków pomocowych na rachunki podmiotów górniczych, zastosowanie nowego instrumentu aktywizującego dla pracowników zatrudnionych na powierzchni kopalni, możliwość sfinansowania ze środków PHARE działań promujących świadczenia socjalne (do wysokości 2% wartości umowy). Zmiany zostały zaakceptowane przez Przedstawicielstwo Komisji Europejskiej w Polsce. W związku z powyższym w kwietniu 2000 r. podpisywane będą odpowiednie aneksy do umów o refundację świadczeń ze środków PHARE, zawartych wcześniej z podmiotami górniczymi. Podjęte zostały działania w celu kontynuowania akcji promocyjnej na temat możliwości korzystania z Górniczego Pakietu Socjalnego.

Dyrektor
Departamentu Gospodarki

Jan Kołtun
Warszawa, maja 2001 r.

ZATWIERDZAM
Wiceprezes
Najwyższej Izby Kontroli

Jacek UCZKIEWICZ
Warszawa, 21 maja 2001 r.

ZAŁĄCZNIK NR 1

WYKAZ KONTROLOWANYCH JEDNOSTEK

1. **Ministerstwo Gospodarki**
2. **Państwowa Agencja Restrukturyzacji Górnictwa Węgla Kamiennego S.A.**
3. **Polska Fundacja Promocji i Rozwoju Małych i Średnich Przedsiębiorstw**
4. **podmioty górnicze:**

w strukturze organizacyjnej Katowickiego Holdingu Węglowego S.A.

Kopalnia Węgla Kamiennego „Wesoła”

Kopalnia Węgla Kamiennego „Katowice-Kleofas”
(częściowo w likwidacji)

Kopalnia Węgla Kamiennego „Niwka-Modrzejów” (w upadłości)

Kopalnia Węgla Kamiennego „Mysłowice”

w strukturze organizacyjnej Spółki Restrukturyzacji Kopalń S.A.

Kopalnia Węgla Kamiennego „Jan Kanty” (w likwidacji)

w strukturze organizacyjnej Gliwickiej Spółki Węglowej S.A.

Kopalnia Węgla Kamiennego „Dębieńsko” (w likwidacji)

Kopalnia Węgla Kamiennego „Knurów”

Kopalnia Węgla Kamiennego „Szczygłowice”

w strukturze organizacyjnej Rybnickiej Spółki Węglowej S.A.

Kopalnia Węgla Kamiennego „Marcel”

w strukturze organizacyjnej Bytomskiej Spółki Restrukturyzacji Kopalń S.A.

Kopalnia Węgla Kamiennego „Powstańców Śląskich” (w likwidacji)

Kopalnia Węgla Kamiennego „Andaluzja-Julian”

w strukturze organizacyjnej Nadwiślańskiej Spółki Węglowej S.A.

Kopalnia Węgla Kamiennego „Ziemowit”

Kopalnia Węgla Kamiennego „Piast”

w strukturze organizacyjnej Rudzkiej Spółki Węglowej S.A.

Kopalnia Węgla Kamiennego „Bielszowice”

w strukturze organizacyjnej Jastrzębskiej Spółki Węglowej S.A.

Kopalnia Węgla Kamiennego „Borynia”

ZAŁĄCZNIK NR 2

WYKAZ WAŻNIEJSZYCH AKTÓW PRAWNYCH

1. Ustawa z dnia 26 listopada 1998 r. o finansach publicznych – Dz. U. z 1998 r. Nr 155, poz. 1014 ze zm.
2. Ustawa budżetowa na rok 1999 z dnia 17 lutego 1999 r. – Dz. U. z 1999 r. Nr 17, poz. 154.
3. Ustawa budżetowa na rok 2000 z dnia 21 stycznia 2000 r. – Dz. U. z 2000 r. Nr 7, poz. 85.

4. Ustawa z dnia 26 listopada 1998 r. o dostosowaniu górnictwa węgla kamiennego do funkcjonowania w warunkach gospodarki rynkowej oraz szczególnych uprawnieniach i zadaniach gmin górniczych – Dz. U. z 1998 r. Nr 162, poz. 1112, zm. w 2001 r. Nr 5, poz. 41.
5. Ustawa z dnia 30 kwietnia 1993 r. o narodowych funduszach inwestycyjnych i ich prywatyzacji – Dz. U. z 1993 r. Nr 44, poz. 202 ze zm. Dz. U. z 1994 r. Nr 84, poz. 385, w 1997 r. Nr 30, poz. 164, Nr 47, poz. 298, z 2000 r. Nr 122, poz. 1319.
6. Ustawa z dnia 28 grudnia 1989 r. o szczególnych zasadach rozwiązywania z pracownikami stosunków pracy z przyczyn dotyczących zakładu pracy oraz o zmianie niektórych ustaw – Dz. U. z 1990 r. Nr 4, poz. 19, zm. Nr 10, poz. 59, Nr 51, poz. 298, z 1991 r. Nr 83, poz. 372, Nr 106, poz. 457, Nr 113, poz. 491, z 1992 r. Nr 21, poz. 84, z 1994 r. Nr 11, poz. 1, z 1996 r. Nr 24, poz. 110, z 2000 r. Nr 12, poz. 136.
7. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 30 grudnia 1981 r. w sprawie szczególnych przywilejów dla pracowników górnictwa – Karta Górnika – Dz. U. z 1982 r. Nr 2, poz. 13, zm. z 1996 r. Nr 24, poz. 110.
8. Ustawa z dnia 14 grudnia 1994 r. o zatrudnieniu i przeciwdziałaniu bezrobociu – Dz. U. z 1997 r. Nr 25, poz. 128 (t.j.), ze zm.
9. Rozporządzenie Ministra Gospodarki z dnia 30 kwietnia 1999 r. w sprawie szczegółowych zasad i trybu przyznawania oraz sposobu wykorzystania dotacji przeznaczonych na finansowanie restrukturyzacji zatrudnienia, warunków, zasad i trybu przyznawania, obliczania i wypłacania świadczeń z tytułu uprawnień ostonowych i aktywizujących, wysokości minimalnych świadczeń i zasiłków socjalnych oraz szczegółowych warunków powodujących cofnięcie lub czasowe wstrzymanie wypłaty przyznanej dotacji budżetowej – Dz. U. z 1999 r. Nr 52, poz. 538, zm. Nr 111, poz. 1298.
10. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 27 kwietnia 1999 r. w sprawie wykazu przedsiębiorstw górniczych oraz przedsiębiorstw robót górniczych – Dz. U. z 1999 r. Nr 38, poz. 362, zm. w 2000 r. Nr 24, poz. 297 i Nr 95, poz. 1046.
11. Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 10 listopada 1999 r. w sprawie rozszerzenia zakresu świadczeń pracowniczych podlegających zaspokojeniu ze środków Funduszu Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych – Dz. U. z 1999 r. Nr 94, poz. 1094, zm. w 2000 r. Nr 4, poz. 48.
12. Ustawa z dnia 9 listopada 2000 r. o utworzeniu Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości – Dz.U. z 2000 r. Nr 109, poz. 1158.